

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Τραπεζική και Χρηματοοικονομικά

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**“Οικονομική κρίση στη Κύπρο λόγω της τρέχουσας παν-
δημίας (Covid-19).”**

Άντρεα Βασιλείου

Επιβλέπων Καθηγητής
Ανδρέας Ασιώτης

Ιούνιος 2022

**Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης**

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Τραπεζική και Χρηματοοικονομικά

Μεταπτυχιακή Διατριβή

“ Οικονομική κρίση στη Κύπρο λόγω της τρέχουσας πανδημίας (covid-19).”

Άντρεα Βασιλείου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Ανδρέας Ασιώτης**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στη Τραπεζική και Χρηματοοικονομικά από τη Σχολή Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Ιούνιος 2022

ΛΕΥΚΗ ΣΕΛΙΔΑ

Περίληψη

Η Μεταπτυχιακή έρευνα επικεντρώνεται στην οικονομική κρίση της Κύπρου από την τρέχουσα πανδημία (Covid-19). Η Κυπριακή Δημοκρατία στα 60 χρόνια ίδρυσης της έχει έλθει αντιμέτωπη με αρκετές κρίσεις, από τις οποίες τρεις ήταν οι πιο σημαντικές και οι οποίες αναφέρονται στην συνέχεια. Στην παρούσα μελέτη γίνεται μια σύντομη αναφορά στις οικονομικές επιπτώσεις της Τούρκικης Ανταρσίας, της Τούρκικης Εισβολής και της Οικονομικής Κρίσης του 2012-2013. Επιπλέον αναλύονται οι οικονομικές επιπτώσεις από πανδημίες οι οποίες έπληξαν τον πλανήτη τον 20^ο και 21^ο αιώνα. Η ανάλυση των επιπτώσεων των πανδημιών της Ισπανικής Γρίπης, της Ασιατικής Γρίπης, της Γρίπης του Χονγκ Κονγκ και της Γρίπης των Χοίρων επικεντρώθηκε στο ΑΕΠ και στις πιστοληπτικές αξιολογήσεις. Για την πραγματοποίηση της ερευνητικής προσπάθειας συλλέχθηκαν δεδομένα από την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, ούτως ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα για το πως κινήθηκε η οικονομία της Κύπρου πριν και κατά την διάρκεια της πανδημίας. Δόθηκε έμφαση στην πορεία των μη εξυπηρετούμενων δανείων, στο δείκτη Μη Εξυπηρετούμενων Χορηγήσεων (ΜΕΧ), στο δείκτη προβλέψεων, στα δάνεια από νομισματικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που δόθηκαν σε εσωτερικούς κατοίκους καθώς και στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ). Τέλος παρουσιάζονται εκτενώς τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανάλυση των δεδομένων και παρατίθενται προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

Summary

The postgraduate research focuses on Cyprus economic crisis since the current pandemic (covid-19). The Republic of Cyprus in its 60 years of establishment has faced 3 major crises. In this study there is a brief reference to the economic impact of the Turkish Mutiny, the Turkish Invasion and the Economic Crisis of 2012-2013. In addition, the economic consequences of pandemics that hit the planet in the 20th and 21st century are analyzed. The analysis of the impacts of the Spanish Influenza, Asian Influenza, Hong Kong Influenza and Swine Flu pandemics has focused on GDP and credit ratings. To carry out the research effort, data were collected by the Central Bank of Cyprus in order to draw conclusions about how the economy of Cyprus moved before and during the pandemic. Emphasis was placed on the course of non - performing loans, the NPLs index, as well as the forecast index, loans from monetary financial institutions to domestic residents and GDP. Finally, the conclusions derived from the analysis of the data are presented extensively and suggestions for further research are presented.

Ευχαριστίες

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή αφιερώνεται στην οικογένεια μου καθώς και στον σύντροφο μου , οι οποίοι στη διάρκεια αυτής της πορείας των δύο αυτών χρόνων, με στήριξαν, με κατανόησαν και μου έδωσαν δύναμη για να υλοποιήσω αυτή τη μελέτη.

Θα ήθελα παράλληλα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου προς τον επιβλέποντα καθηγητή μου Δρ.Ασσιώτη Ανδρέα για την βοήθεια ,την καθοδήγηση και την υποστήριξη που μου παρείχε καθ' όλη την διάρκεια της εκπόνησης της διατριβής αυτής.

Περιεχόμενα	
.....	
Περίληψη	4
Abstract	5
Ευχαριστίες	6
Κεφάλαιο 1 Εισαγωγή	9
1.1 Εισαγωγή στη Θεματική	9
1.2 Βασικά Ερευνητικά Ερωτήματα	11
1.3 Σημαντικότητα των ερευνητικών ερωτημάτων	11
1.4 Δομή της έρευνας	11
Κεφάλαιο 2 Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας	12
2.1 Ισπανική γρίπη 1917-1918	13
2.2 Ασιατική γρίπη 1957-1958	15
2.3 Γρίπη του Χόνγκ Κόνγκ 1968-1969	17
2.4 Γρίπη των χοίρων 2009-2010	18
2.5 Συμβολή Διατριβής	20
Κεφάλαιο 3 Θεωρητικό Υπόβαθρο	21
Κεφάλαιο 4 Μεθοδολογία	24
4.1 Σχεδιασμός της έρευνας	24
4.2 Πληθυσμός	25
4.3 Συλλογή Δεδομένων	25
4.4 Ανάλυση Δεδομένων	25
Κεφάλαιο 5 Ανάλυση Δεδομένων	26
5.1 Δείκτης μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων	26
5.2 Μη εξυπηρετούμενα δάνεια	28
5.3 Δείκτης κάλυψης προβλέψεων	30
5.4 ΑΕΠ	32
5.5 Αξιολογήσεις Οίκων	34
5.5 Δάνεια από ΝΧΙ προς κατοίκους εσωτερικού κατά θεσμικό τομέα	35
Κεφάλαιο 6 Συμπεράσματα	36
6.1 Εξαγωγή Συμπερασμάτων	36
6.2 Περιορισμοί Μελέτης	38
6.3 Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα	39
Κεφάλαιο 7 Επίλογος	40
Βιβλιογραφία	42

ΛΕΥΚΗ ΣΕΛΙΔΑ

Κεφάλαιο 1

Εισαγωγή στην Έρευνα

1.1 Εισαγωγή στη Θεματική

Στα 60 χρόνια από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας η χώρα έχει αντιμετωπίσει τρεις σημαντικές κρίσεις.

Η πρώτη κρίση εμφανίστηκε με την Τουρκική ανταρσία και τα γεγονότα του 1963-1964. Επιπτώσεις της κρίσης αυτής ήταν η μείωση του ΑΕΠ στο 8,3%, η αναστολή της οικονομικής δραστηριότητας, η αναβολή όλων των αναπτυξιακών έργων, καθώς και η ανησυχητική αύξηση της ανεργίας. Επιπλέον ο τουρισμός μειώθηκε κατά 80% και οι εισαγωγές-εξαγωγές προϊόντων ελαχιστοποιήθηκαν. Αυτό οδήγησε στη δημιουργία δημοσιονομικού ελλείματος.

Η Τουρκική εισβολή του 1974 προκάλεσε την πτώση του ΑΕΠ στο 23%. Ο διωγμός χιλιάδων ανθρώπων από τις πόλεις και τα χωριά τους είχε σαν αποτέλεσμα να στερηθούν τα ουσιώδη αγαθά όπως είναι η στέγη και η εργασία. Αυτή η κατάσταση επέφερε ένα μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμα στο κράτος του οποίου τα έσοδα ήταν σχεδόν ανύπαρκτα. Η εισβολή είχε σταματήσει κάθε είδους οικονομική δραστηριότητα και εξαιτίας αυτού η ανεργία είχε πάρει τρομακτικές διαστάσεις.

Η μεγαλύτερη οικονομική κρίση που δημιουργήθηκε στην Κυπριακή Δημοκρατία ήταν το 2012-2013, λόγω της μεγάλης έκθεσης των Κυπριακών Τραπεζών σε ελληνικά ομόλογα, τα οποία είχαν υποστεί κούρεμα την Άνοιξη του 2012. Το αποτέλεσμα αυτής της κρίσης ήταν η αύξηση του ποσοστού ανεργίας μέχρι και 16,8%, η πτώση του ΑΕΠ γύρω στο 7,4% και το κλείσιμο μιας εκ των δυο μεγαλύτερων τραπεζών της Κύπρου. Επιπλέον πάρθηκαν σκληρές αποφάσεις καθώς και επιβολή σκληρών μέτρων, όπως το πρωτόγνωρο κούρεμα των καταθέσεων και οι μειώσεις μισθών. Παρ'όλες όμως τις δυσμενείς επιπτώσεις, ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης άρχισε σταδιακά να παίρνει την ανιούσα.

Φθάνοντας το 2019, η Κύπρος κατάφερε να σταθεροποιήσει την οικονομία της .Η ξαφνική εμφάνιση όμως ενός νέου ιού του Covid-19, τον Δεκέμβριο του 2019 στην πόλη Ουχάν, πρωτεύουσα της επαρχίας Χουπέι της Κίνας, έμελλε να σημαδέψει για πάντα τις ζωές όλων των ανθρώπων. Στις αρχές και στα μέσα Ιανουαρίου του 2020, ο ιός εξαπλώθηκε και σε άλλες κινεζικές επαρχίες. Ενώ τα πράγματα στην Κίνα καλυτέρευαν, προς τα τέλη του Φεβρουαρίου του ίδιου έτους, ο ιός εξαπλώθηκε ραγδαία και στις υπόλοιπες χώρες του πλανήτη, με αποτέλεσμα η καθημερινότητα των πολιτών να αλλάξει ολοκληρωτικά.

Η εξάπλωση του κορωνοϊού εξελίχθηκε σε πανδημία η οποία αποτέλεσε την απαρχή μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Οι κυβερνήσεις όλων των κρατών συμπεριλαμβανομένης και της Κύπρου, βρέθηκαν αντιμέτωπες μπροστά σε μια πρωτόγνωρη κατάσταση, η οποία οδήγησε στην επιτακτική ανάγκη της εφαρμογής των πρώτων lockdowns, με οδυνηρές συνέπειες. Τα εισοδήματα των πολιτών μειώθηκαν και η ανεργία εκτοξεύθηκε στα ύψη. Λόγω αυτού του γεγονότος, η αποπληρωμή των δανείων και η ανάγκη για εξασφάλιση νέων δανείων κατέστη σχεδόν αδύνατη. Ως εκ τούτου, χρειάστηκαν μέτρα στήριξης των εργαζομένων των οποίων οι εργασίες περιορίστηκαν μερικώς ή πλήρως. Επιπλέον υπήρξε ανάγκη για ενίσχυση του Συστήματος Υγείας ,μέσω νέων προσλήψεων ιατρικού και παραϊατρικού προσωπικού, παροχής δωρεάν ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και εκπόνησης δαπανών για φιλοξενία στους χώρους καραντίνας. Στο πλαίσιο αυτό η οικονομία της Κύπρου επηρεάστηκε αισθητά .

Η παρούσα διατριβή αναφέρεται στις επιπτώσεις που είχε η Κυπριακή Οικονομία , λόγω της τρέχουσας πανδημίας(Covid-19) . Εξετάζονται επίσης οι επιπτώσεις που προέκυψαν στον οικονομικό τομέα και προτείνονται πιθανοί τρόποι ανάκαμψης της οικονομίας.

1.2 Βασικά Ερευνητικά Ερωτήματα

Μέσα από την μεταπτυχιακή διατριβή σκοπός είναι να απαντηθούν τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- α) Πώς επηρεάστηκαν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια από την πανδημία;
- β) Πώς επηρεάστηκαν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα;
- γ) Πως μπορεί να αντιμετωπιστεί αυτή η οικονομική κρίση ούτως ώστε να γίνει ομαλά η επάνοδος στην κανονικότητα ;

1.3 Σημαντικότητα των Ερευνητικών Ερωτημάτων

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ο δείκτης των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων (ΜΕΔ) είναι αρκετά σημαντικός για την οικονομία μιας χώρας. Αυτά τα δάνεια επηρεάζουν αρνητικά την κερδοφορία μιας τράπεζας και απορροφούν πολύτιμους πόρους, με αποτέλεσμα να περιορίσουν την ικανότητα των τραπεζών να χορηγούν νέα δάνεια. Επιπλέον εξετάζοντας την πορεία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων θα διαφανεί πως επηρεάστηκαν και άλλοι τομείς της οικονομίας. Οι στρεβλώσεις του τραπεζικού συστήματος, αποτελούν τροχοπέδη στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης (Shaw (1973) και McKinnon (1973)) .

Η εν λόγω έρευνα ευελπιστεί να βοηθήσει στην ανάκαμψη της οικονομίας της Κύπρου. Αυτό θα επιτευχθεί μέσω των συμπερασμάτων που θα εξαχθούν από την έρευνα αυτή, με ταυτόχρονη εξεύρεση πιθανών λύσεων των προβλημάτων που έχουν προκύψει, εξαιτίας της πανδημίας. Μέσα από την μελέτη θα αναδειχθεί η επίδραση της τρέχουσας πανδημίας στην οικονομία του κράτους, στους πολίτες καθώς επίσης και τρόποι ανάκαμψης της οικονομίας και η πορεία της σε κανονικούς ρυθμούς

1.4 Δομή της έρευνας

Η παρούσα διατριβή κατανέμεται σε 6 κεφάλαια .Το κεφάλαιο 1 αναφέρεται στην εισαγωγή της έρευνας. Στο κεφάλαιο 2, γίνεται ανασκόπηση της βιβλιογραφίας όπου θα παραταθούν έρευνες που αφορούν προηγούμενες πανδημίες οι οποίες επηρέασαν τις οικονομίες διαφόρων χωρών καθώς και τρόποι ανάκαμψης της οικονομίας. Στη συνέχεια, στο κεφάλαιο 3, θα αποκρυπτογραφηθούν οι όροι και οι έννοιες που

σχετίζονται με τη θεματική. Προχωρώντας, στο κεφάλαιο 4 , θα εξηγηθεί η μεθοδολογία της έρευνας, με ποιους τρόπους/μεθόδους δηλαδή ,θα απαντηθούν τα πιο πάνω ερωτήματα . Ακολούθως στο κεφάλαιο 5 ,θα γίνει η περιγραφή των στοιχείων που θα αναλυθούν καθώς και η ανάλυση της έρευνας. Στο κεφάλαιο 6 θα παρουσιαστούν τα συμπεράσματα της έρευνας που απαντούν τα πιο πάνω ερωτήματα. Εν κατακλείδι στο κεφάλαιο 7 περιλαμβάνεται ο επίλογος.

Κεφάλαιο 2

Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας

Ο κορωνοϊός δεν είναι η πρώτη πανδημία που πλήττει τον πλανήτη. Ο 20^{ος} αιώνας σημαδεύτηκε από 3 μεγάλες πανδημίες: της Ισπανικής Γρίπης (1918-1919) , της Ασιατικής Γρίπης (1957-1958) ,και της Γρίπης του Χόνγκ Κονγκ (1968-1969). Ο 21^{ος} έχει πληγεί από την πανδημία της Γρίπης των Χοίρων (2009-2010).

Σίγουρα τον 20^ο αιώνα, λόγω της έλλειψης διαθέσιμων οικονομικών στοιχείων , δεν μπορούσαν να εξαχθούν τα σωστά συμπεράσματα, όπως εξάγονται με τα σημερινά δεδομένα. Οι τότε ερευνητές εξήγαν συμπεράσματα με ιστορικά δεδομένα. Η πλειοψηφία των μέχρι σήμερα ερευνών μελετούν την σχέση διαφόρων πανδημιών με τα οικονομικά αποτελέσματα. (Brainerd και Siegler, 2003, J.Barro, Ursúa και Weng, 2020, Correia, Luck και Verner, 2020, Oscar, Singh και Taylor, 2020). Οι έρευνες αυτές βασίζονται σε δεδομένα τα οποία συγκεντρώθηκαν σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο. Η μελέτη της Federal Reserve Bank of New York (Μάιο 2020) αναφέρεται στις διάφορες πανδημίες σε σχέση με τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα. Έχει καταγραφεί ο αντίκτυπος της πανδημίας ως προς την σταθερότητα των καταθέσεων, τη βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση, τον τραπεζικό δανεισμό καθώς και τις διακρατήσεις τίτλων. Στο κεφάλαιο αυτό παρατίθενται έρευνες για τις προαναφερθείσες πανδημίες, οι οποίες αφορούν τις συνέπειες που επέφεραν στην οικονομία.

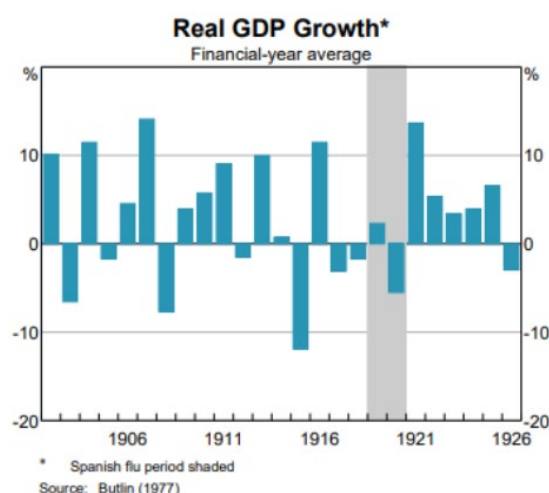
2.1 Ισπανική Γρίπη 1918-1919

Η Ισπανική γρίπη του 1918 συνέβαλε στην άμεση οικονομική ύφεση μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο (Elizabeth και Mark 2003). Το πρώτο κύμα ξεκίνησε την Άνοιξη του 1918 και διαδόθηκε από τις ΗΠΑ στην Ευρώπη πιθανώς λόγω της διακίνησης των στρατευμάτων (Patterson και Pyle 1991).

Παρόλο που δεν υπάρχουν αρκετές έρευνες για τις οικονομικές επιπτώσεις της Ισπανικής γρίπης του 1918, είναι σαφές ότι αυτή δημιούργησε σημαντικές μακροοικονομικές επιπτώσεις (Brainerd & Siegler 2003). Η πανδημία επέφερε θανάτους σε ένα δυσανάλογο ποσοστό ανδρών οι οποίοι ήταν σε ηλικία εργασίας ,με αποτέλεσμα την μείωση της προσφοράς εργασίας και τον σημαντικό οικονομικό αντίκτυπο στις επιχειρήσεις και στις οικογένειες. Οι Brainerd και Siegler διαπίστωσαν ότι στις Ηνωμένες Πολιτείες , η πανδημία αυτή, είχε θετικό αντίκτυπο στην μετέπειτα οικονομική ανάπτυξη. Η αύξηση κατά 0,1% του ποσοστού θνησιμότητας οδήγησε την επόμενη δεκαετία σε 0,2% αύξηση του ετήσιου ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης. Το ποσοστό αποτυχίας των επιχειρήσεων ήταν ασυνήθιστα υψηλό το 1919 και το 1920, πιθανώς λόγω των πολλών θανάτων και των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας. Αυτό σημαίνει ότι η ανάπτυξη μετά την γρίπη είναι τουλάχιστον εν μέρει μόνο μια επιστροφή στην τάση. (Brainerd & Siegler 2003).

Οι περισσότερες μικροοικονομικές επιπτώσεις της ισπανικής γρίπης ήταν βραχυπρόθεσμες. Σύμφωνα με αναφορές της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ της Φιλαδέλφειας ο όγκος των πωλήσεων μειώθηκε 30-50% τον Οκτώβριο του 1918 όμως ανέκαμψε γρήγορα μέχρι τον Νοέμβριο του 1918 .Ο Dahl, ο Hansen και ο Jensen (2020) χρησιμοποίησαν μια βάση δεδομένων από δημοτικές επιχειρήσεις στη Δανία διατηρώντας μια ουδέτερη στάση προς τον μεγάλο πόλεμο, η οποία έδειξε ότι οι εργαζόμενοι μειώθηκαν αρχικά κατά 5% από το 1917 έως το 1918 με γρήγορη ανάκαμψη στη συνέχεια. Ορισμένες έρευνες δείχνουν ότι η έλλειψη εργασίας έφερε αύξηση των μισθών, για ένα χρονικό διάστημα. (Garrett 2007). Ο Barro (2020) διαπίστωσε ότι η Ισπανική γρίπη μείωσε το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε περίπου 6% κατά την περίοδο 1918-1921. Επίσης οι Correia, Luck και Verner (2020) βρήκαν ότι η Ισπανική γρίπη μείωσε την παραγωγικότητα των ΗΠΑ κατά 18 %, αν και τα ευρήματά

τους ήταν πρόκληση (Rinaldi, Lilley και Lilley 2020). Ο Matthew Butlin (1977) συνέλεξε δεδομένα από ιστορικά στοιχεία για το ΑΕΠ της Αυστραλίας. Τα δεδομένα του Butlin (Γράφημα 1) δείχνουν ότι το ΑΕΠ στην Αυστραλία αυξήθηκε κατά 2¼ %,το 1918/19 και μειώθηκε κατά 5½ %,το 1919/20 .Επίσης παρατηρήθηκε ότι το 1920/21 υπήρξε ανάκαμψη με ένα μοτίβο σχήματος “V” .

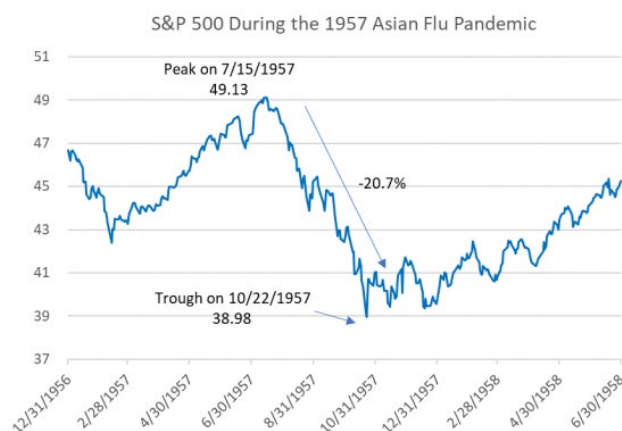

Γράφημα 1 : Πραγματικό ΑΕΠ κατά την περίοδο της Ισπανικής Γρίπης στην Αυστραλία.(Πηγή:Butlin 1977)

Η αγορά μετοχών του Ηνωμένου Βασιλείου αυξήθηκε κατά 25,4% το 1918 και κατά 27% το 1919.Οι επιχειρήσεις που ειδικεύονταν σε προϊόντα υγειονομικής περίθαλψης παρουσίασαν αυξημένα έσοδα , λόγω των πολλών ασθενών που νοσούσαν και της ανάγκης παροχής περισσότερων φαρμάκων και ειδών περίθαλψης. Ο τομέας του τουρισμού ήταν αυτός που επηρεάστηκε περισσότερο από άλλους τομείς . Η οικονομική ύφεση μετά τον πόλεμο ,επέφερε ψηλά ποσοστά ανεργίας τόσο αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες όσο και μετέπειτα στη Μεγάλη Βρετανία, με τα ταξίδια να αποτελούν άπιαστο όνειρο για την πλειοψηφία των πολιτών.

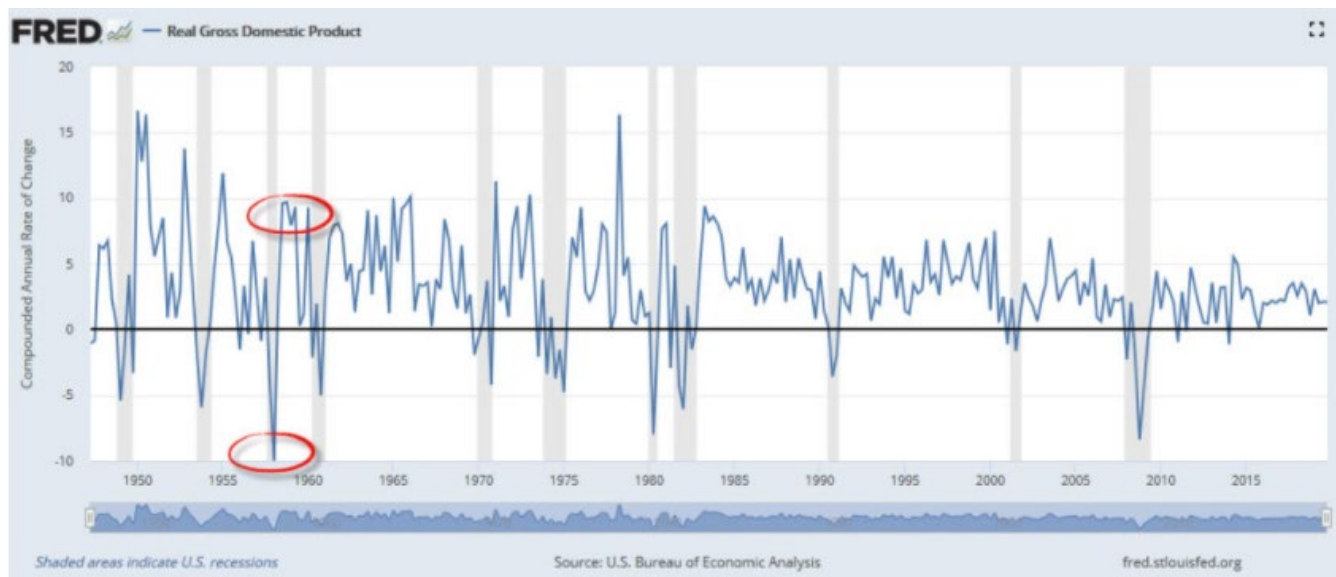
2.2 Ασιατική Γρίπη 1957-1958

Τον Φεβρουάριο του 1957, εντοπίστηκε ένα νέο στέλεχος γρίπης στην επαρχία Γιουνάν της Κίνας. Ο ιός εξαπλώθηκε στο Χονγκ Κονγκ τον Απρίλιο του ίδιου έτους και στη συνέχεια στη Σιγκαπούρη, στην Ταϊβάν και στην Ιαπωνία, πριν εξαπλωθεί παγκοσμίως καθ' όλη τη διάρκεια του καλοκαιριού του 1957.

Γράφημα 2: Απόδοση του S&P 500 την περίοδο 1957-1958 (Πηγή: S&P Compustat)

Σύμφωνα με τον Albert Richards (2020) (Γράφημα 2) παρατηρήθηκε ότι στις 15/7/1957 υπάρχει η κορύφωση της χρηματιστηριακής αγοράς η οποία οφείλεται στην εμφάνιση της Ασιατικής Γρίπης με το δείκτη S&P 500 να μειώνεται κατά 20,7% στις 31/10/1957.

Γράφημα 3: Ύφεση του ΑΕΠ το 1957 και η ανάκαμψη που ακολούθησε το 1958 (Πηγή: U.S Federal Reserve)

Επίσης στο (Γράφημα 3) διαφαίνεται ότι κατά το τελευταίο τρίμηνο του 1957 το ΑΕΠ ήταν -4% σε ετήσια βάση και το πρώτο τρίμηνο του 1958 ήταν -10%. Αυτή ήταν και η μεγαλύτερη πτώση του ΑΕΠ μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο. Παρόλα αυτά, μέχρι το τρίτο και το τέταρτο τρίμηνο του 1958, το ΑΕΠ είχε αυξηθεί σχεδόν στο 10%. Ο οικονομικός αντίκτυπος ήταν μικρός λόγω του ότι η μείωση της βιομηχανικής παραγωγής ήταν 1,2% στον Καναδά και η μείωση του ΑΕΠ στις ΗΠΑ ήταν 1%. Το 1958 το ΑΕΠ των ΗΠΑ υποχώρησε κατά 0,7% ενώ η Μ. Βρετανία εξακολουθούσε να έχει ανάπτυξη της τάξης του 1,4%.

Σύμφωνα με την Federal Reserve Bank (Αύγουστο 1958) το Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν αυξήθηκε ελαφρά το δεύτερο τρίμηνο του 1958, αφού είχε σημαντικές μειώσεις τα δύο προηγούμενα τρίμηνα. Ακολούθως το προεξοφλητικό επιτόκιο μειώθηκε κατά 1/2 % σε 1 3/4 % τον Απρίλιο του 1958. Επίσης από τον Οκτώβριο του 1957 μέχρι το τέλος του έτους, οι θέσεις των αποθεματικών των τραπεζών που ήταν μέλη στη Federal Reserve System, βελτιώθηκαν με την καθαρή επίδραση της δύναμης της αγοράς και της δράσης της Federal Reserve. Ο ρυθμός απόδοσης των μακροπρόθεσμων κρατικών ομολόγων μειώθηκε από 3% στα μέσα Οκτωβρίου σε 3/4% μέχρι το τέλος του έτους. Επίσης μεταξύ Αυγούστου του 1957 και Φεβρουαρίου 1958, το προσωπικό εισόδημα μειώθηκε κατά 5,7 δισεκατομμύρια δολάρια, το εισόδημα από εργασία κατά 7, 7 δισεκατομμύρια δολάρια και το εισόδημα ιδιοκτητών επιχειρήσεων κατά 1,4 δισεκατομμύρια.

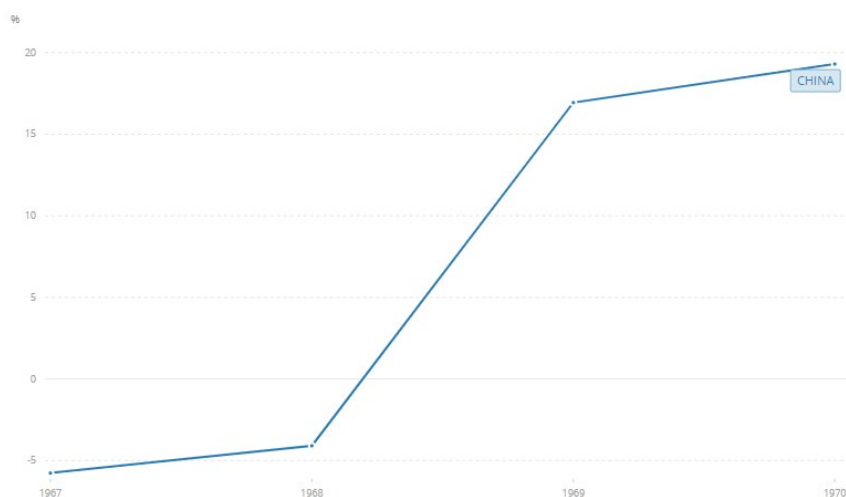
Σύμφωνα με δεδομένα της εποχής που συγκέντρωσε ο Luke Murphy (2020), στο αποκορύφωμα της πανδημίας και της ύφεσης του 1958, η Bank of American έστειλε 60.000 πιστωτικές κάρτες Bank American στους κατοίκους του Fresno (πόλη της Αμερικής). Αυτό ήταν το πρώτο πρόγραμμα καταναλωτικής πιστωτικής κάρτας για καταναλωτές μεσαίας τάξης και μικρομεσαίους εμπόρους στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η κάρτα είχε μεγάλη απήχηση και είχε ευρεία έλξη στους εμπόρους και στους καταναλωτές. Εξαιτίας του γεγονότος αυτού η Bank American Card χορήγησε άδεια για δημιουργία καρτών και από άλλες τράπεζες. Το 1976 ενοποιήθηκαν όλες οι κάρτες με το σήμα VISA.

2.3 Γρίπη Χονγκ Κονγκ 1968-1969

Η Γρίπη του Χονγκ Κονγκ πρωτοεμφανίστηκε στην Κίνα τον Φεβρουάριο του 1968. Η μόλυνση περιορίστηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ιαπωνία τον Αύγουστο του ίδιου έτους, στην Αγγλία, στην Ουαλία και στην Αυστραλία τον Σεπτέμβριο, στον Καναδά τον Δεκέμβριο και στη Γαλλία τον Ιανουάριο του 1969.

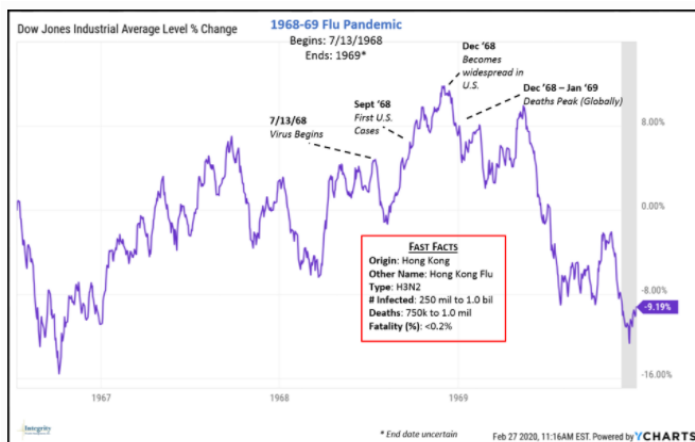
Ο δείκτης S & P 500 αυξήθηκε κατά 12,5% το 1968 και κατά 7,4% το 1969. Η αγορά μετοχών του Ηνωμένου Βασιλείου αυξήθηκε κατά 57,5% το 1968 και μειώθηκε κατά -15,6% το 1969(Stewartgroup 2020). Υπήρξε άμεση οικονομική επίπτωση η οποία είχε σχέση με την συνεχή απουσία των μαθητών και των δασκάλων στα σχολεία καθώς και των εργαζομένων στους χώρους εργασίας. Με την πτώση όμως των ποσοστών μόλυνσης επήλθε ταχεία ανάκαμψη.

Η χαμηλή σοβαρότητα της νόσου και τα χαμηλά ποσοστά θνησιμότητας κατέδειξαν ν ότι οι πιο δαπανηρές μη φαρμακευτικές παρεμβάσεις, όπως το κλείσιμο των σχολείων και η επιβολή καραντίνας, ήταν περιττά. Υπάρχουν περιορισμένα στοιχεία για τον άμεσο οικονομικό αντίκτυπο της εν λόγω πανδημίας. Σε παγκόσμιο επίπεδο, σχεδόν καμία περιοχή δεν παρουσίασε σημαντική μείωση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά τη διάρκεια της πανδημίας ή αμέσως μετά από αυτήν .(Hannah Webb 2020)

Γράφημα 4: ΑΕΠ στη Κίνα την περίοδο πριν και κατά την πανδημία το 1968-1969(Πηγή: World Bank)

Σύμφωνα με στοιχεία της World Bank η Κίνα, όπου ξεκίνησε η πανδημία, σημειώθηκε μείωση του συνολικού ΑΕΠ κατά 5,77% το 1967 και 4,1% το 1968, ενώ δεν είναι βέβαιο αν αυτό οφείλεται στον ιό. Αυτή είναι η μόνη ένδειξη σημαντικού οικονομικού αντίκτυπου σε μια χώρα που είναι γνωστό ότι έχει πληγεί. Έτσι, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι αυτή η πανδημία, επίσης δεν είχε σημαντικές μακροπρόθεσμες αρνητικές επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία.

Γράφημα 5: Ο Dow Jones την περίοδο της πανδημίας το 1968-1969 (Πηγή:YCharts)

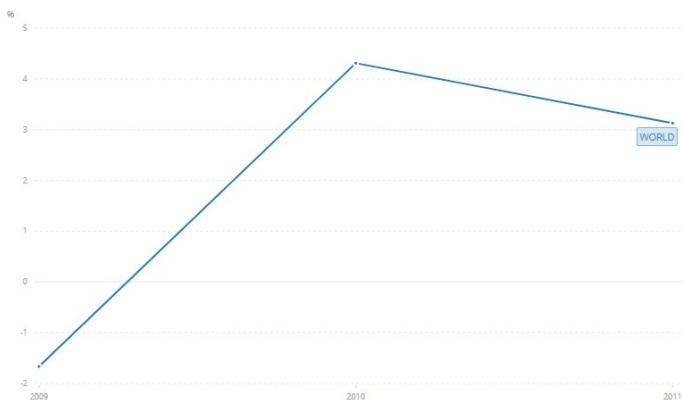
Σύμφωνα με τον Mike Patton(2020) από την έναρξη της πανδημίας στις 13 Ιουλίου 1968 μέχρι τα τέλη του 1969, ο δείκτης Dow Jones έχασε 13,24%. Στο χειρότερο σενάριο εκείνο το διάστημα ο δείκτης Dow Jones μειώθηκε λίγο περισσότερο από το 21,0%.

2.4 Γρίπη των Χοίρων 2009-2010

Στις 11 Ιουνίου του 2009 ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας(ΠΟΥ) κήρυξε την νέα γρίπη Α (H1N1) ως πανδημία. Η γρίπη των χοίρων εντοπίστηκε για πρώτη φορά στο Μεξικό και μεταδόθηκε ραγδαία στην Βόρεια Αμερική και στην Ευρώπη.

Τις πρώτες μέρες της έξαρσης της πανδημίας στο Μεξικό, ο διεθνής τουρισμός ήταν σχεδόν ανύπαρκτος. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι οικονομικές επιπτώσεις στη ταξιδιωτική και τουριστική βιομηχανία να είναι επιβλαβείς

Οι οικονομικές επιπτώσεις από τη γρίπη H1N1 στο Μεξικό, είχαν ως επί το πλείστον βραχυπρόθεσμες οικονομικές συνέπειες . Οι τομείς με τις μεγαλύτερες απώλειες ήταν ο τομέας του τουρισμού καθώς και η εμπορία του χοιρινού κρέατος, λόγω της άμεσης συσχέτισης του ονόματος της γρίπης με τους χοίρους . Μέχρι το τέλος του 2009, οι αφίξεις, τα έσοδα και οι κρατήσεις ξενοδοχείων στους περισσότερους προορισμούς είχαν ανακάμψει (SECTURb, 2010).

Γράφημα 6: ΑΕΠ σε παγκόσμιο επίπεδο την περίοδο της πανδημίας 2009-2010 (Πηγή:World Bank)

Σύμφωνα με δεδομένα της Παγκόσμιας Τράπεζας όπως φαίνεται και στο Γράφημα 6, το ΑΕΠ το 2009 είχε μείωση -1,666%, με παγκόσμια ανάκαμψη στο 4,31% το 2010. Στο Μεξικό, χώρα από την οποία ξεκίνησε η πανδημία ,το 2009 υπήρχε μείωση του ΑΕΠ στο -5,286%. Στην συνέχεια όμως ,το 2010, υπήρξε ανάκαμψη του ΑΕΠ με ποσοστό που ανήλθε 5,118%.

Στις αρχές του 2009 , έξι μήνες από την έναρξη της γρίπης των χοίρων , το S&P 500 αυξήθηκε κατά 18,72% και ένα χρόνο μετά αυξήθηκε κατά 35, 96%, δήλωσε ο Iris, αναφερόμενος στα στοιχεία του Dow Jones. Οι παγκόσμιες χρηματιστηριακές αγορές αυξήθηκαν κατά 39,96% μετά την έναρξη της γρίπης των χοίρων, σύμφωνα με πρόσφατο σχόλιο της αγοράς του Jeffrey Kleintop, ανώτερου αντιπροέδρου του Charles Schwab (Αμερικανική πολυεθνική εταιρεία χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών).

Τον Απρίλιο του 2009, το Μεξικό είχε λάβει δάνεια έκτακτης ανάγκης από την Παγκόσμια Τράπεζα ,συνολικού ύψους 205 εκατομμυρίων δολαρίων, για να βοηθήσει με αυτό τον τρόπο ,στην αντιμετώπιση της κρίσης της γρίπης των χοίρων. Υπήρχαν

ανησυχίες της Παγκόσμιας Τράπεζας ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες, θα μπορούσαν να πληγούν σκληρά, εάν η γρίπη εξαπλωνόταν στις χώρες εκείνες που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη βοήθεια των χορηγών. Σύμφωνα με το δελτίο τύπου της Παγκόσμιας Τράπεζας, ημερομηνίας 2 Ιουνίου του 2009, είχε εγκριθεί ένα πρόγραμμα ύψους 500 εκατομμυρίων δολαρίων για να προσφέρει ταχεία πρόσβαση σε κεφάλαια για την πρόληψη και τον έλεγχο νέων κρουσμάτων ιού H1N1, στις αναπτυσσόμενες και μεσαίου εισοδήματος χώρες.

Οι ΗΠΑ που ήταν ο μεγαλύτερος εξαγωγέας χοιρινού κρέατος στο κόσμο, μετά το πρώτο ξέσπασμα της πανδημίας δέχθηκε το πρώτο οικονομικό κτύπημα, όταν 27 έθνη εμπόδισαν τις εισαγωγές χοιρινού κρέατος, με αποτέλεσμα να μειωθεί και η εγχώρια ζήτηση. Ο εκπρόσωπος του Συμβουλίου χοιρινού κρέατος Dave Warner δήλωσε ότι από τον Απρίλιο έως τον Οκτώβριο του 2009, η αμερικανική βιομηχανία έχασε περίπου 1,1 δισεκατομμύρια δολάρια, γεγονός που οφείλόταν σε μεγάλο βαθμό στο φόβο που επικράτησε για τον ιό H1N1.

2.5 Συμβολή της Διατριβής

Παρατηρούμε ότι οι περισσότερες μελέτες έχουν επικεντρωθεί στο πως κινήθηκε το ΑΕΠ καθώς και στις πιστοληπτικές αξιολογήσεις σε καιρό πανδημίας. Η παρούσα μελέτη δίνει έμφαση στο βαθμό που επηρεάστηκαν τα δάνεια και συγκεκριμένα τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια στην εν λόγω πανδημία. Στα πλαίσια εκπόνησης της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής γίνεται προσπάθεια να απαντηθούν τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα.

Κεφάλαιο 3

Θεωρητικό Υπόβαθρο

Για να γίνει κατανοητή η ανάγνωση της παρούσας μελέτης πρέπει να ερμηνευτούν κάποιες λέξεις και φράσεις. Πιο κάτω παρατίθενται αυτούσιοι οι ορισμοί λέξεων και φράσεων που συναντά ο αναγνώστης, στο κείμενο.

«Οικονομική κρίση» είναι η εις βάθος χρονο πορεία μιας χώρας που οδηγεί σε αρνητικές αυξήσεις του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος (ΑΕΠ) .Δηλαδή είναι η συνεχής και σημαντική μείωση της οικονομικής δραστηριότητας μιας χώρας. Μια οικονομική κρίση μπορεί να προέλθει από ένα ευρύ φάσμα καταστάσεων όπου η ονομαστική αξία των περιουσιακών στοιχείων κάποιων χρηματοπιστωτικών οργανισμών μειώνεται ξαφνικά σε αισθητό βαθμό.

«Οικονομική δραστηριότητα» είναι όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, για παράδειγμα το Εθνικό Προϊόν, η απασχόληση , οι επενδύσεις ,οι τιμές των προϊόντων κλπ. Ο σημαντικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες όταν έχουν αυξομειώσεις, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό και τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη.

«Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν» ονομάζεται η ολική αξία των τελικών αγαθών και υπηρεσιών τα οποία παράγονται σε χρονικό διάστημα ενός έτους. Η παραγωγή των προϊόντων και των υπηρεσιών, γίνεται μέσω των φυσικών και ανθρώπινων πόρων, οι οποίοι ανήκουν σε μόνιμους κατοίκους μιας χώρας, ανεξαρτήτως της χώρας στην οποία βρίσκονται οι συντελεστές παραγωγής. Ως εκ τούτου το ο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν(Α-ΕΘΠ) είναι ο δείκτης της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας μιας χώρας.

«Τελικά αγαθά» είναι τα αγαθά που δεν πρόκειται να πουληθούν ξανά και τα οποία αγοράζονται για τελική χρήση.

«Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν» είναι το σύνολο των προϊόντων, υλικών και αύλων, που παράχθηκαν μέσα την επικράτεια μιας χώρας σε διάστημα ενός έτους. Δεν περιλαμβάνει το εισόδημα που αποκτήθηκε από κατοίκους μιας χώρας στο εξωτερικό.

«Ονομαστική αξία» ενός περιουσιακού στοιχείου θεωρείται η αξία του κατά την έκδοση του και είναι συνήθως το χρηματικό ποσό που θα δοθεί στον επενδυτή κατά τη λήξη του.

«Περιουσιακό στοιχείο» είναι οτιδήποτε μπορεί να έχει στην ιδιοκτησία του κάποιος και το οποίο έχει οικονομική αξία. Έχει σαν πλεονέκτημα, να μεταφέρει την αγοραστική του δύναμη στο μέλλον και με την εκμετάλλευσή του να προσφέρει οικονομικά και άλλα οφέλη.

«Χρηματοπιστωτικό ίδρυμα» είναι ένας οικονομικός φορέας που είναι ενεργός στη χρηματοπιστωτική αγορά, βάσει άδειας και ο οποίος διεκπεραιώνει υπηρεσίες που σχετίζονται με την έκδοση δανείων, την πώληση τίτλων καθώς και με άλλες συναλλαγές σχετικές με τη δημιουργία ταμειακών ροών.

«Χρηματοπιστωτική αγορά» είναι το σύνολο των αγορών στις οποίες γίνεται αγοραπωλησία από τους επενδυτές, φυσικών και χρηματιστικών περιουσιακών στοιχείων ή άλλων χρηματοπιστωτικών απαιτήσεων.

«Απαιτήσεις» είναι οι μελλοντικές απαιτήσεις πληρωμής που έχει μια εταιρεία από τους πελάτες και οι οποίες οφείλονται στην παροχή υπηρεσιών ή την πώληση προϊόντων επί πιστώσει.

«Επί πιστώσει» θεωρείται η πώληση κατά την οποία δίνεται η υπόσχεση αποπληρωμής της στο μέλλον.

«Μη εξυπηρετούμενα δάνεια ή κόκκινα δάνεια» ονομάζονται τα δάνεια όπου ο δανειολήπτης είναι πολύ δύσκολο να τα αποπληρώσει ή έχει να καταβάλλει συμφωνηθείσες δόσεις πάνω από 90 ημέρες.

«Προβλέψεις» θεωρούνται κάποιες προβλέψεις που κάνει μια τράπεζα όταν χορηγεί ένα δάνειο αφού πάντα υπάρχει ο πιστωτικός κίνδυνος. Λόγω αυτού οι τράπεζες αναγνωρίζουν την ζημιά που μπορεί να υπάρξει από αυτό το δάνειο και αφαιρούν από το κεφάλαιο τους το ποσό των χρημάτων που δεν θα μπορούν να εισπράξουν.

«Πιστωτικός κίνδυνος» είναι ο κίνδυνος απώλειας χρημάτων της τράπεζας από τον δανειολήπτη ο οποίος μπορεί να μην αποπληρώσει το δάνειο του.

«Βραχυπρόθεσμη» θεωρείται μια υποχρέωση όταν υπάρχει η προσδοκία, ότι αυτή θα εξοφληθεί στη διάρκεια του συνήθους λειτουργικού κυκλώματος της επιχείρησης ή σε διάστημα ενός χρόνου από τη λήξη της περιόδου κατά την οποία συντάσσονται οι λογιστικές καταστάσεις σύμφωνα με τον νόμο.

«Λειτουργικό κύκλωμα» είναι το σύνολο των απαιτούμενων ενεργειών για την παραγωγή και τη διάθεση αγαθών και υπηρεσιών.

«Μακροπρόθεσμες» θεωρούνται όσες υποχρεώσεις δεν είναι βραχυπρόθεσμες.

«Υποχρεώσεις» θεωρούνται τα χρέη μιας επιχείρησης που καταγράφονται στον Ισολογισμό της. Η καταγραφή τους είναι απαραίτητη για την σωστή λειτουργία της επιχείρησης, καθώς αυτά χρησιμοποιούνται για την χρηματοδότηση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων της και των παραγωγικών διαδικασιών.

«Μικροοικονομικές επιπτώσεις» είναι οι επιπτώσεις στο λειτουργικό κόστος μιας επιχείρησης, στην παραγωγικότητα και στην προοπτική επενδύσεων.

«Μακροοικονομικές επιπτώσεις» είναι οι επιπτώσεις στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν, στην ανεργία, στο επίπεδο τιμών, στην παραγωγή και στο διεθνές εμπόριο.

«Πιστοληπτικές αξιολογήσεις» είναι οι αξιολογήσεις Οίκων ως προς την πιστοληπτική ικανότητα ενός ατόμου, μιας εταιρείας ή μιας χώρας, δηλαδή τη δυνατότητα ανταπόκρισης σε δανειακές υποχρεώσεις. Επιπλέον οι Οίκοι αυτοί, αξιολογούν την αξιοπιστία διάφορων χρεογράφων, όπως είναι τα ομόλογα. Τα ομόλογα εκδίδονται από κυβερνήσεις, εταιρείες και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις με κύριο σκοπό τη διαπραγμάτευση και πώληση τους στη δευτερογενή αγορά. Οι τρεις μεγαλύτεροι οίκοι πιστοληπτικών αξιολογήσεων είναι η Moody's, η Standard & Poor's (S&P) και η Fitch.

Κεφάλαιο 4

Μεθοδολογία

Σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι η περιγραφή της μεθοδολογίας της έρευνας η οποία χρησιμοποιήθηκε για να ολοκληρωθεί αυτή η μελέτη. Οι ερευνητικές μέθοδοι είναι οι διαφορετικοί τρόποι με τους οποίους συλλέγονται και αναλύονται τα δεδομένα.(Collins,Hussey,2003). Η έρευνα αφορά τον σχεδιασμό, τον πληθυσμό, την συλλογή δεδομένων και τις τεχνικές ανάλυσης δεδομένων.

4.1 Σχεδιασμός έρευνας

Στην παρούσα μεταπτυχιακή εργασία θα εξεταστεί ο τρόπος επίδρασης της οικονομίας της Κύπρου από την πανδημία(Covid-19). Θα δοθεί έμφαση στην πορεία των μη εξυπηρετούμενων δανείων, όπου μέσα από αυτά θα διαφανεί πως επηρεάστηκαν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Θα γίνει συλλογή στοιχείων τα οποία θα επεξεργαστούν και τα δεδομένα θα εισαχθούν σε γραφήματα ούτως ώστε να γίνουν πιο κατανοητά από τον αναγνώστη. Μέσα από τα γραφήματα θα εξαχθούν συμπεράσματα για την πορεία της οικονομίας της Κύπρου κατά τη διάρκεια της πανδημίας και θα διαφανεί η επίδραση στην οικονομία. Τα στοιχεία που θα συγκεντρωθούν είναι ήδη καταχωρημένα από διάφορες πηγές. Επί πλέον ,εκτός από τα Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια (ΜΕΔ),θα εξεταστούν και άλλοι παράγοντες που επηρέασαν είτε θετικά είτε αρνητικά τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

4.2 Πληθυσμός

Η έννοια πληθυσμός στην έρευνα αναφέρεται στο σύνολο των παρατηρήσεων οι οποίες αποδίδουν περιγραφικά χαρακτηριστικά σε μια έρευνα (Αβούρης, Καραγιαννίδης & Κόμης, 2006). Ο πληθυσμός του δείγματος που εξετάζεται είναι η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, η Ελληνική Τράπεζα και η Τράπεζα Κύπρου.

4.3 Συλλογή δεδομένων

Η μελέτη αυτή επικεντρώνεται στα συγκεντρωτικά στοιχεία για τον Κυπριακό Τραπεζικό Τομέα καθώς και στο οικονομικό δελτίο της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου. Επίσης δίνεται έμφαση στις οικονομικές εξελίξεις και προοπτικές του Υπουργείου Οικονομικών. Τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται, είναι από τα συγκεντρωτικά στοιχεία του Κυπριακού Τραπεζικού Τομέα(στοιχεία για μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις) που καταρτίζονται σε μηνιαία βάση. Κάποια από τα δεδομένα που χρησιμοποιούνται είναι οι μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις, τα δάνεια με καθυστερήσεις πέρα των 90 ημερών, τα συνολικά αναδιαρθρωμένα δάνεια, οι συνολικές συσσωρευμένες προβλέψεις και τα συνολικά δάνεια πριν και κατά την διάρκεια της πανδημίας.

4.4 Ανάλυση δεδομένων

Για την ανάλυση δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το πρόγραμμα Microsoft office excel όπου έγινε εισαγωγή και στην συνέχεια επεξεργασία των δεδομένων που λήφθηκαν από την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου. Για να υπολογιστεί ο δείκτης των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων έγινε χρήση του τύπου : Συνολικές μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις/Συνολικές χορηγήσεις. Ακολούθως για τον Δείκτη Κάλυψης Προβλέψεων έγινε χρήση του τύπου: Συνολικές συσσωρευμένες προβλέψεις(που αφορούν μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις)/Συνολικές μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις.

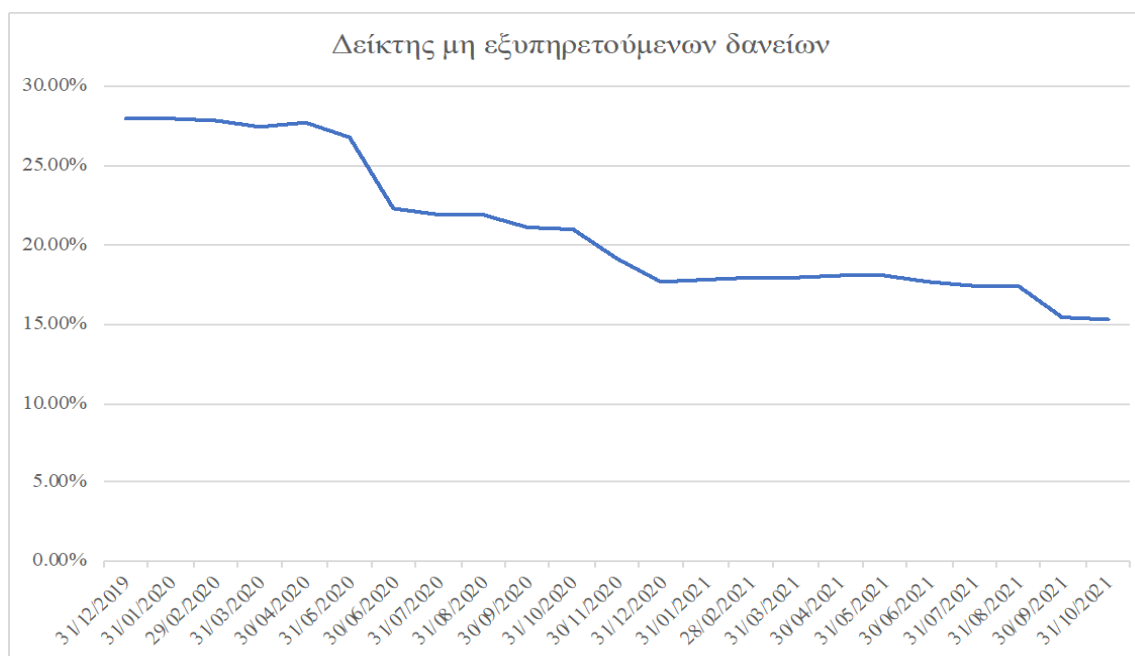
Κεφάλαιο 5

Ανάλυση Δεδομένων

5.1 Δείκτης μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων

Ημερομηνία	Συνολικές χορηγήσεις	Συνολικές μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις	Δείκτης NPL
31/12/2019	32,107,472	8,971,625	27.94%
31/01/2020	32,133,218	8,981,255	27.95%
29/02/2020	32,199,300	8,968,254	27.85%
31/03/2020	32,066,943	8,788,839	27.41%
30/04/2020	32,303,085	8,953,260	27.72%
31/05/2020	31,626,143	8,451,110	26.72%
30/06/2020	30,102,582	6,702,732	22.27%
31/07/2020	29,867,201	6,530,471	21.87%
31/08/2020	29,811,561	6,516,998	21.86%
30/09/2020	29,992,184	6,322,290	21.08%
31/10/2020	30,119,937	6,304,911	20.93%
30/11/2020	29,340,974	5,594,587	19.07%
31/12/2020	28,879,618	5,110,770	17.70%
31/01/2021	28,925,279	5,132,774	17.74%
28/02/2021	28,584,970	5,143,890	18.00%
31/03/2021	28,632,773	5,129,537	17.91%
30/04/2021	28,444,938	5,140,900	18.07%
31/05/2021	28,419,369	5,134,283	18.07%
30/06/2021	28,338,435	5,011,825	17.65%
31/07/2021	28,528,373	4,978,686	17.45%
31/08/2021	28,456,655	4,965,682	17.45%
30/09/2021	27,902,264	4,289,639	15.37%
31/10/2021	27,915,757	4,258,046	15.25%

Πίνακας 1: Συνολικές μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις προς συνολικές χορηγήσεις

Γράφημα 7: Δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων πριν και κατά την διάρκεια της πανδημίας.

Στο Γράφημα 7 παρατηρείται ότι ο δείκτης των Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων έχει μια αισθητή καθοδική πορεία από τις 30/04/2020 μέχρι τις 31/10/2021, διάστημα κατά το οποίο υπάρχουν δεδομένα. Ο δείκτης ΜΕΔ έπεσε σταδιακά από 27.72% στο 15.25%. Σύμφωνα με την τελευταία δημοσίευση (19/05/2021), της Έκθεσης της Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας της Κεντρικής Τράπεζας Κύπρου για το 2020 περίπου 56 χιλιάδες νοικοκυριά και επιχειρήσεις υπέβαλαν αίτηση αναστολής δόσεων. Ένα μεγάλο ποσοστό (97,5%) των αιτήσεων, έχει εγκριθεί για αναστολή. Η εννεάμηνη περίοδος αναστολής των δόσεων, έληξε το Δεκέμβριο 2020. Λόγω της απρόβλεπτης πορείας της πανδημίας, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα τόνισε στις Τράπεζες των διαφόρων Ευρωπαϊκών χωρών, ότι πρέπει να προετοιμαστούν με γρήγορους ρυθμούς, για τυχόν αναδιαρθρώσεις δανείων, ούτως ώστε να αποφύγουν τον μεγάλο όγκο των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Σύμφωνα με το οικονομικό δελτίο της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου το 1^ο εξάμηνο του 2021 υπήρξε μια αύξηση των αναδιαρθρώσεων σε σχέση με το 1^ο εξάμηνο του 2020 (€1,4 δις - €0.27 δις).

Μετά τη λήξη της εννεάμηνης περιόδου το Δεκέμβριο του 2020, κατά τη διάρκεια του 2021 έπρεπε να αποπληρωθούν οι χορηγήσεις που είχαν πάρει αναστολή. Τα αποτελέσματα με τα μέχρι τότε δεδομένα σύμφωνα με το οικονομικό δελτίο ήταν θετικά. Το Υπουργείο Οικονομικών στις 9/1/2021 αποφάσισε νέα αναστολή αποπληρωμής

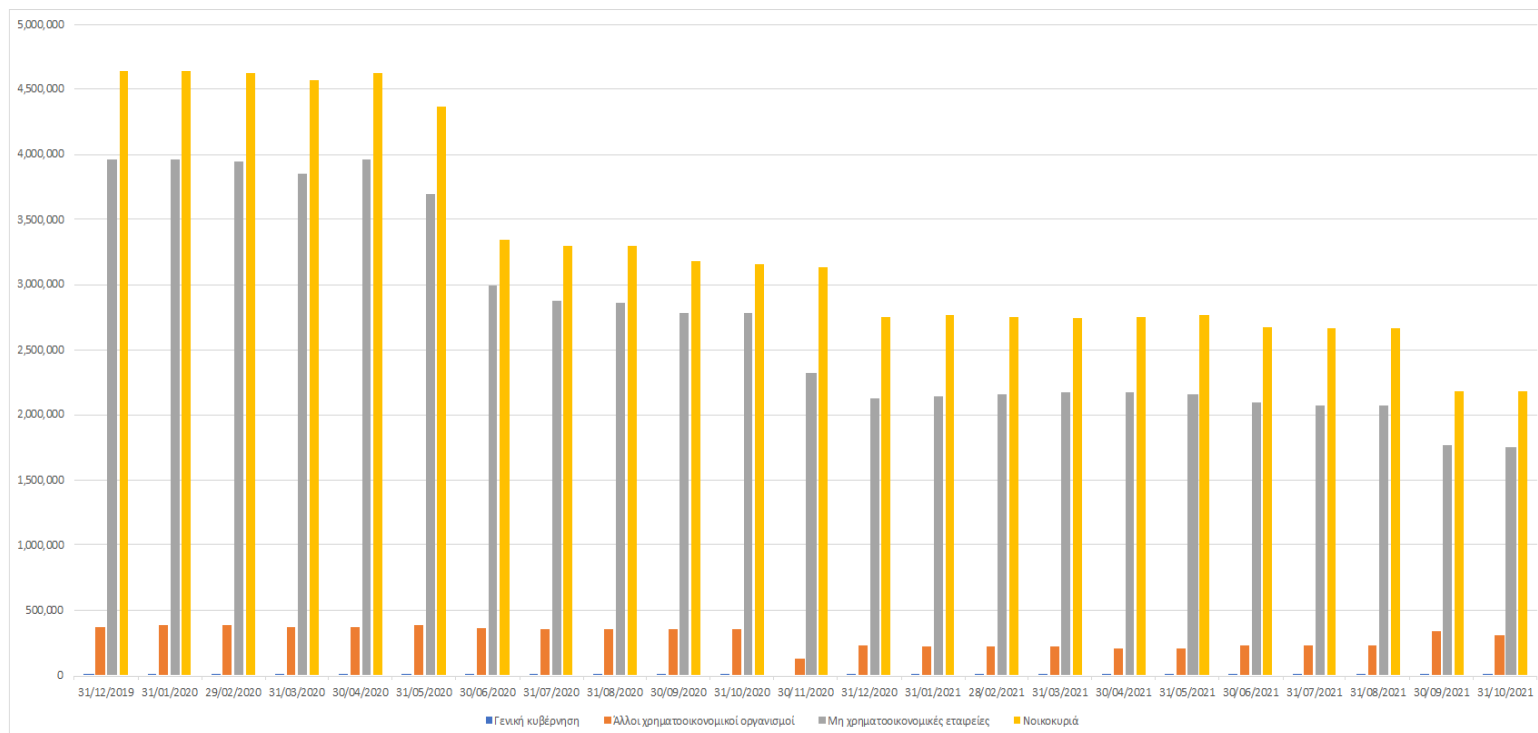
δόσεων για περίοδο 6 μηνών (από 1 /1/2021 μέχρι τέλος Ιουνίου του 2021). Σύμφωνα με την Τράπεζα Κύπρου ,ο λόγος της μείωσης των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων και ταυτόχρονα και του Δείκτη Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων, ήταν η πώληση των προβληματικών χαρτοφυλακίων με ποσό ύψους €0.6 εκατ. Οι εταιρείες εξαγοράς πωλήσεων οι οποίες διέπονται από τον περί αγοραπωλησίας πιστωτικών διευκολύνσεων για συναφή θέματα νόμο απορρόφησαν μεγάλο μέρος των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων. Ο Δείκτης Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων χρησιμοποιείται για την ποιότητα του ενεργητικού η οποία μπορεί να επηρεάσει άμεσα την αποδοτικότητα και την κερδοφορία του πιστωτικού ιδρύματος.

5.2 Μη εξυπηρετούμενα δάνεια

Ημερομηνία	Γενική κυβέρνηση	Άλλοι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί	Μη χρηματοοικονομικές εταιρείες	Νοικοκυριά
31/12/2019	352	373,092	2,961,426	4,636,755
31/01/2020	443	380,945	3,955,215	4,644,652
29/02/2020	404	384,479	3,949,649	4,633,722
31/03/2020	2	374,925	3,845,176	4,568,736
30/04/2020	2	370,149	3,957,140	4,625,969
31/05/2020	139	384,034	3,701,276	4,365,661
30/06/2020	15	360,099	2,996,102	3,346,517
31/07/2020	15	348,956	2,876,650	3,304,850
31/08/2020	15	347,833	2,866,546	3,302,603
30/09/2020	15	352,822	2,789,295	3,180,158
31/10/2020	17	354,069	2,790,459	3,160,366
30/11/2020	0	129,990	2,327,244	3,137,352
31/12/2020	1	229,618	2,128,271	2,752,880
31/01/2021	452	224,477	2,142,088	2,765,756
28/02/2021	477	224,790	2,160,280	2,758,344
31/03/2021	198	217,538	2,170,631	2,741,171
30/04/2021	163	214,698	2,176,069	2,749,971
31/05/2021	218	215,620	2,157,930	2,760,515
30/06/2021	417	230,768	2,100,362	2,680,277
31/07/2021	238	235,898	2,072,807	2,669,743

31/08/2021	440	229,086	2,071,883	2,664,273
30/09/2021	241	339,987	1,762,166	2,187,245
31/10/2021	362	313,700	1,761,319	2,182,666

Πίνακας 2: Μη εξυπηρετούμενα δάνεια ανά κατηγορία χορηγήσεων

Γράφημα 8: Μη εξυπηρετούμενα δάνεια ανά κατηγορία χορηγήσεων

Από το Γράφημα 8 , παρατηρείται ότι τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια που αφορούν τα νοικοκυριά και τις μη χρηματοοικονομικές εταιρείες, είναι πολύ περισσότερα από εκείνα που αφορούν την γενική κυβέρνηση και τους άλλους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς. Επίσης σε όλες τις περιόδους, τα περισσότερα Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια παρουσιάζονται στην κατηγορία νοικοκυριά και ακολούθως στις μη χρηματοοικονομικές εταιρείες, στους άλλους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς καθώς και στη Γενική Κυβέρνηση. Μέχρι τις 31/5/2020, διαφαίνεται ότι τα νοικοκυριά και οι μη χρηματοοικονομικές εταιρείες είχαν αρκετά μη εξυπηρετούμενα δάνεια ,ενώ από την περίοδο 30/6/20-31/10/21 άρχισαν να παίρνουν μια φθίνουσα πορεία.

Λόγω της πανδημίας η κυβέρνηση, είχε αναγγείλει οικονομική στήριξη των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων με μέτρα ενίσχυσης της ρευστότητας τους. Το σχέδιο αναστολής δόσεων, βοήθησε όσα νοικοκυριά και επιχειρήσεις πήραν έγκριση αναστολής πληρωμής, να πάρουν μια ανάσα για τους μήνες που ήταν σε ισχύι .Σε αντίθεση τα νοικοκυριά και οι μη χρηματοοικονομικές εταιρείες οι οποίες δεν εγκρίθηκαν για το σχέδιο αναστολής δόσεων, διευκολύνθηκαν οικονομικά, λόγω των αναδιαρθρώσεων των κόκκινων δανείων (ΜΕΔ) που έκαναν οι Τράπεζες για να μπορέσουν να βοηθήσουν τους δανειολήπτες να ξεπληρώσουν τα δάνεια τους.

5.3 Δείκτης κάλυψης προβλέψεων

Ημερομηνία	Δείκτης κάλυψης προβλέψεων	Συνολικές συσσωρευμένες προβλέψεις(που αφορούν μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις)	Συνολικές μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις
31/12/2019	53.54%	4,803,299	8,971,625
31/01/2020	53.26%	4,783,421	8,981,255
29/02/2020	54.62%	4,898,361	8,968,254
31/03/2020	54.23%	4,766,273	8,788,839
30/04/2020	55.23%	4,944,492	8,953,260
31/05/2020	52.58%	4,443,559	8,451,110
30/06/2020	52.73%	3,534,501	6,702,732
31/07/2020	53.02%	3,462,330	6,530,471
31/08/2020	53.23%	3,469,120	6,516,998
30/09/2020	53.12%	3,358,628	6,322,290
31/10/2020	53.87%	3,396,238	6,304,911
30/11/2020	48.81%	2,7309,55	5,594,587
31/12/2020	46.16%	2,359,221	5,110,770
31/01/2021	46.11%	2,366,897	5,132,774
28/02/2021	46.29%	2,381,047	5,143,890
31/03/2021	47.09%	2,415,643	5,129,537

30/04/2021	47.21%	2,426,776	5,140,900
31/05/2021	47.62%	2,444,854	5,134,283
30/06/2021	46.76%	2,343,663	5,011,825
31/07/2021	47.05%	2,342,459	4,978,686
31/08/2021	47.32%	2,349,584	4,965,682
30/09/2021	45.73%	1,961,466	4,289,639
31/10/2021	46.46%	1,978,186	4,258,046

Πίνακας 3: Συνολικές συσσωρευμένες προβλέψεις(που αφορούν μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις)/Συνολικές μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις

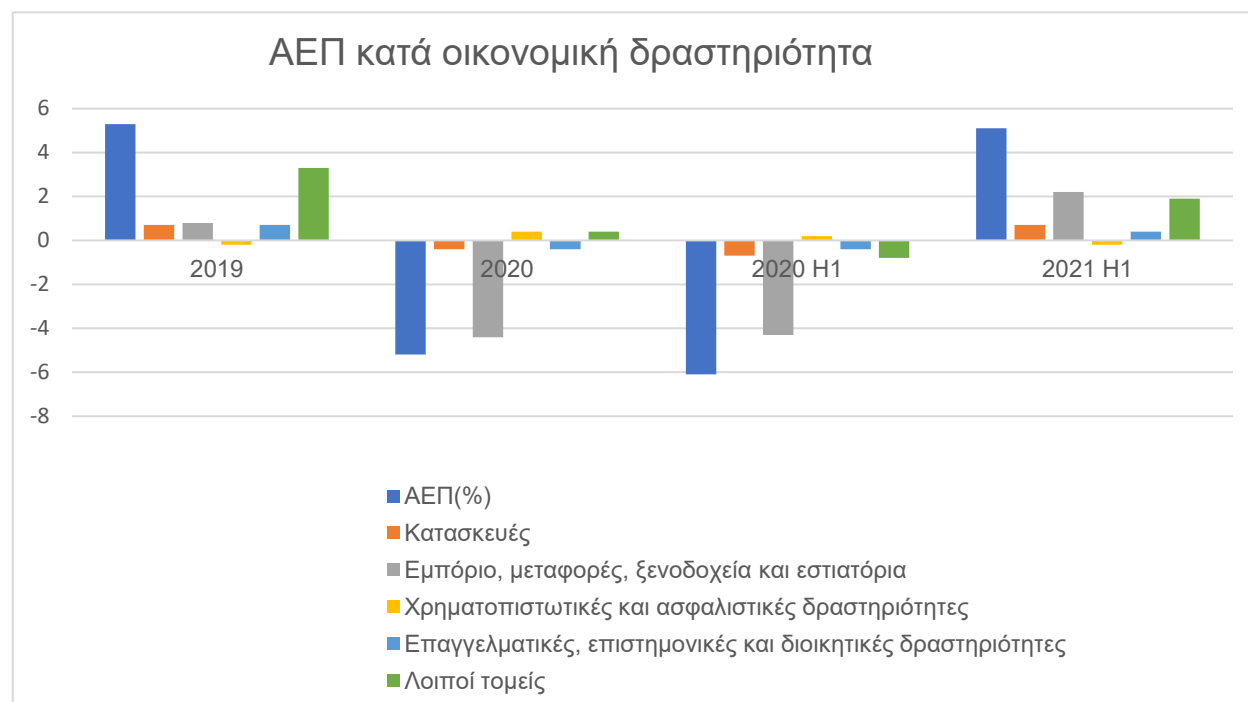
Γράφημα 9: Δείκτης κάλυψης προβλέσεων πριν και κατά την διάρκεια της πανδημίας.

Παρατηρείται από το Γράφημα 9 ,ότι από τις 31/12/2019 μέχρι τις 31/10/2020 ,ο δείκτης κάλυψης προβλέσεων παρέμεινε σε ένα σταθερό επίπεδο. Από 30/11/2020 και μετά υπήρξε μια μικρή μείωση του δείκτη κάλυψης προβλέσεων συγκριτικά με την αρχή της πανδημίας . Επειδή ο δείκτης αυτός ,έχει σχέση με τις μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις είναι λογικό όταν μειώνονται οι μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις ,να μειώνεται και ο δείκτης κάλυψης προβλέσεων αφού οι ζημιές θα είναι λιγότερες . Ως εκ τούτου, το ποσό των χρημάτων που θα αφαιρέσουν από το κεφάλαιο τους οι τράπεζες, θα είναι μειωμένο. Αυτή η μείωση είναι θετική αφού δεν επηρεάζει την ευρωστία των τραπεζών και ούτε υπάρχει μείωση των κερδών τους.

5.4 ΑΕΠ

	2019	2020	2020 Η1	2021 Η1
ΑΕΠ(%)	5,3	-5,2	-6,1	5,1
Κατασκευές	0,7	-0,4	-0,7	0,7
Εμπόριο, μεταφορές, ξενοδοχεία και εστιατόρια	0,8	-4,4	-4,3	2,2
Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	-0,2	0,4	0,2	-0,2
Επαγγελματικές, επιστημονικές και διοικητικές δραστηριότητες	0,7	-0,4	-0,4	0,4
Λοιποί τομείς	3,3	0,4	-0,8	1,9

Πίνακας 4: ΑΕΠ κατά οικονομική δραστηριότητα πριν και κατά τη διάρκεια της πανδημίας (Πηγή: ΚΤΚ Οικονομικό δελτίο 12/21)

Γράφημα 10: ΑΕΠ κατά οικονομική δραστηριότητα πριν και κατά την διάρκεια της πανδημίας

Σύμφωνα με το Γράφημα 10 παρατηρείται ότι το ΑΕΠ είχε ανάκαμψη το 1^ο εξάμηνο του 2021. Αυτό οφείλεται στην αυξημένη δραστηριότητα των πλείστων οικονομικών τομέων εκτός του τομέα των χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων. Ο τομέας αυτός είχε μείωση 0,2 ποσοστιαίες μονάδες, ίδια με την μείωση πριν την πανδημία του 2019. Μεγαλύτερη συνεισφορά και βελτίωση είχε ο τομέας του Εμπορίου, Μεταφορών, Ξενοδοχείων και Εστιατορίων με αύξηση 2,2 ποσοστιαίων μονάδων τιμή η οποία ξεπέρασε τις 0,8 ποσοστιαίες μονάδες που είχε το 2019 πριν την πανδημία. Σε σχέση με τα προ πανδημίας στοιχεία, το πρώτο εξάμηνο του 2021, υπήρξε μείωση των ποσοστιαίων μονάδων όσον αφορά τον τομέα των Επαγγελματικών, Επιστημονικών και Διοικητικών Δραστηριοτήτων καθώς και τον τομέα των Λοιπών Τομέων. Όμως σίγουρα οι ποσοστιαίες μονάδες αισθητά ψηλότερες σε σχέση με το 1^ο εξάμηνο του 2020. Ο τομέας των Κατασκευών, το 1^ο εξάμηνο του 2021 επανήλθε στα προ πανδημίας νούμερα (0,7 ποσοστιαίες μονάδες). Σύμφωνα με τον κ. Κωνσταντίνο Ηροδότου (6/12/2021) στην συνεδρία της Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Οικονομικών και Προϋπολογισμού, ανέφερε ότι η εγχώρια ζήτηση αποτέλεσε των κυριότερο μοχλό ανάκαμψης και ειδικότερα η ιδιωτική κατανάλωση που αυξήθηκε κατά 3% το πρώτο ενιάμηνο του έτους. Επίσης ανέφερε ότι λόγω των μέτρων στήριξης της κυβέρνησης αυξήθηκαν σημαντικά οι δημόσιες δαπάνες κατά 11,2%, καθώς και ανάκαμψη στις επενδύσεις.

5.5 Αξιολογήσεις Οίκων

Οίκος Αξιολόγησης	2019	2020	2021
DBRS Morningstar	BBB(L)(θετική προοπτική)	BBB(L)(σταθερή προοπτική)	BBB(L)(θετική προοπτική)
Fitch	BBB-(θετική προοπτική)	BBB-(σταθερή προοπτική)	BBB-(σταθερή προοπτική)
Moody's	Bα2(θετική προοπτική)	Bα2(θετική προοπτική)	Bα1(σταθερή προοπτική)
S&P's	BBB-(θετική προοπτική)	BBB-(θετική προοπτική)	BBB-(θετική προοπτική)

Πίνακας 5: Αξιολογήσεις Οίκων πριν και κατά την διάρκεια της πανδημίας(πηγή: World Government Bank)

Σύμφωνα με τα δεδομένα της World Government Bank παρατηρείται ότι ο Οίκος S&P's παρέμεινε σταθερός στην αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας της Κύπρου από το 2019 πριν από την εμφάνιση της πανδημίας μέχρι το 2021 σε BBB- με θετική προοπτική. Ο Οίκος Moody's αναβάθμισε την πιστοληπτική ικανότητα της Κύπρου από Bα2 με θετική προοπτική που ήταν το 2019 και το 2020 σε Bα1 με σταθερή προοπτική το 2021. Επίσης οι Οίκοι Fitch και DBRS Morningstar παρέμειναν σταθεροί σε BBB- και BBB(L) αντίστοιχα. Οι δύο προαναφερθέντες Οίκοι είχαν θετική προοπτική το 2019, ενώ το 2020 και το 2021 είχαν σταθερή προοπτική. Παρατηρείται ότι το Κυπριακό αξιόχρεο βρίσκεται στην επενδυτική βαθμίδα με εξαίρεση τον οίκο Moody's όπου έχει την πιστοληπτική ικανότητα μια βαθμίδα κάτω από την επενδυτική κατηγορία. Σύμφωνα με ανακοίνωση του Υπουργείου Οικονομικών ημερομηνίας 5/3/2022, οι αναβαθμίσεις του αξιόχρεου οφείλονται στην βελτίωση των δημοσίων οικονομικών και στην εξυγίανση του τραπεζικού τομέα. Η καταγραφή της θετικής προοπτικής της Οικονομίας από τον Οίκο S&P δίνει την πιθανότητα της αναβάθμισης της πιστοληπτικής ικανότητας της Κυπριακής Οικονομίας μέσα στους επόμενους 24 μήνες υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Για την αξιολόγηση της οικονομίας από τους προαναφερθέντες πιστοληπτικούς Οίκους αξιολόγησης λήφθηκε υπόψη και η μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων κατά την διάρκεια της πανδημίας.

5.6 Δάνεια από ΝΧΙ προς κατοίκους εσωτερικού κατά θεσμικό τομέα

Λοιποί τομείς εσωτερικού											
							Νοικοκυριά				
Έτος	Μήνας	Γενική κυβέρνηση	Λοιποί ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί	Ασφαλιστικές επιχειρήσεις και συνταξιοδοτικά ταμεία	Μη χρηματοδοτικές εταιρείες		Καταναλωτικά δάνεια	Οικιστικά δάνεια	Λοιπά δάνεια		Σύνολο
2019	Δεκ.	320.2	1425.7	5.0	12083.4	12813.4	1721.1	8604.3	2488.0	26327.5	26647.7
2020	Νοε.	318.0	1257.9	4.4	11130.0	12358.9	1518.8	8589.7	2250.3	24751.1	25069.1
	Δεκ.	315.2	1403.3	4.1	11302.4	12464.2	1516.9	8684.3	2263.0	25174.1	25489.3
2021	Ιαν.	315.7	1373.2	4.2	11355.5	12458.0	1502.5	8701.1	2254.4	25190.9	25506.6
	Φεβ.	317.9	1091.1	4.3	11348.4	12446.8	1494.5	8717.9	2234.4	24890.6	25208.5
	Μαρ.	314.4	1048.0	4.0	11349.1	12428.3	1503.6	8716.3	2208.4	24829.3	25143.7
	Απρ.	314.9	1041.7	4.9	11313.5	12432.1	1500.5	8731.3	2200.3	24792.2	25107.1
	Μάιος	318.5	1045.4	4.6	11277.4	12455.4	1505.4	8768.7	2181.3	24782.8	25101.3
	Ιούν.	317.2	1039.9	4.2	10653.2	11444.8	1357.1	8167.7	1920.1	23142.2	23459.5
	Ιούλ.	318.7	992.3	4.2	10694.0	11472.8	1359.5	8203.3	1910.0	23163.2	23481.9
	Αύγ.	317.9	970.0	4.3	10652.3	11476.9	1363.9	8211.6	1901.5	23103.6	23421.4
	Σεπτ.	315.9	1015.6	4.1	10601.5	11401.3	1329.7	8213.2	1858.4	23022.5	23388.4
	Οκτ.	318.7	962.7	4.4	10618.2	11431.4	1328.2	8251.4	1851.7	23016.6	23335.3
	Νοε.	319.7	978.1	4.1	10659.9	11472.1	1392.9	8304.1	1775.0	23114.2	23433.9
	Δεκ.	314.5	929.6	3.7	10874.1	11513.3	1364.9	8385.5	1762.9	23320.7	23635.2

Πίνακας 6: Δάνεια σε εκατ.€ προς κατοίκους εσωτερικού πριν και κατά την διάρκεια της πανδημίας(πηγή: Κεντρική Τράπεζα Κύπρου)

Από τον πίνακα 6 παρατηρείται ότι τα νοικοκυριά το 2019 έκαναν περισσότερα οικιστικά δάνεια παρά καταναλωτικά και λοιπά δάνεια. Από τον Ιανουάριο του 2021 μέχρι τον Μάιο του 2021 διαφαίνεται μια σταθερή αύξηση των οικιστικών δανείων και τον Ιούνιο μια μείωση σε σχέση με τους προηγούμενους μήνες. Από τον Ιούλιο μέχρι και τον Δεκέμβριο του 2021 υπάρχει μια σταθερή αύξηση των προαναφερόμενων δανείων η οποία αύξηση όμως δεν φτάνει προ πανδημίας εποχή. Συνολικά τα νοικοκυριά δεν είχαν μια σταθερή καθοδική πορεία στα καταναλωτικά δάνεια τα οποία και πάλι μειώθηκαν από τον Μάιο στον Ιούνιο το ίδιο και τα λοιπά δάνεια. Σύμφωνα με έρευνα που έκανα τράπεζες είδαν πως υπήρξε αυξημένη ζήτηση στεγαστικών δανείων από νοικοκυριά το 4^ο τρίμηνο του 2021 λόγω αυξημένης ζήτησης για συμμετοχή σε δυο κυβερνητικά σχέδια που έληξαν τέλος του Δεκεμβρίου. Άρα συνολικά βλέπουμε πως υπήρξε μια μείωση στα δάνεια των νοικοκυριών.

Κεφάλαιο 6

Συμπεράσματα

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά τα συμπεράσματα της μελέτης όπως προκύπτουν από την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας καθώς και από την ανάλυση δεδομένων. Επιπλέον παρατίθενται προτάσεις για περαιτέρω έρευνα.

6.1 Εξαγωγή συμπερασμάτων

Στις προηγούμενες οικονομικές κρίσεις λόγω προηγούμενων πανδημιών οι μελέτες επικεντρώθηκαν στο ΑΕΠ και στις πιστοληπτικές αξιολογήσεις. Μέσα από την παρούσα μελέτη έχουν εξαχθεί κάποια συμπεράσματα. Αρχικά, λόγω της πανδημίας υπήρξαν μέτρα στήριξης της κυβέρνησης που αφορούσαν αναστολή δόσεων, απορρόφηση μεγάλου μέρους των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων από εταιρείες εξαγοράς πωλήσεων και αρκετές αναδιαρθρώσεις που είχαν σαν αποτέλεσμα την μη αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Η αισθητή μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων εξ υπακούει μείωση του δείκτη ΜΕΔ καθώς και λιγότερες ζημιές των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να μην μειωθούν τα κέρδη τους και να μην απορροφήσουν τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια πολύτιμους πόρους, περιορίζοντας με αυτό τον τρόπο την ικανότητα των τραπεζών να χορηγούν νέα δάνεια. Ο λόγος που δεν μειώθηκαν τα κέρδη των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων ήταν το μειωμένο ποσό των χρημάτων που θα αφαιρούσαν από το κεφάλαιο τους λόγω των λιγότερων ζημιών.

Το ΑΕΠ επηρεάστηκε αρκετά από την πανδημία ειδικά στον τομέα Εμπορίου, Μεταφορών, Ξενοδοχείων και Εστιατορίων λόγω των lockdown. Εξαιτίας των περιοριστικών μέτρων ο τομέας της τουριστικής βιομηχανίας επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό. Η διενέργεια ταξιδιών καθώς και ο τουρισμός μειώθηκε αισθητά, τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια δεν λειτουργούσαν και οι εμπορικές συναλλαγές μειώθηκαν. Τα προαναφερθέντα είχαν σαν αποτέλεσμα την περιορισμένη οικονομική δραστηριότητα και την σημαντική επίδραση στο ΑΕΠ. Όμως το 2021 όταν υπήρξε άρση των

περισσότερων περιοριστικών μέτρων, το ΑΕΠ έφτασε σταδιακά σε προ πανδημίας νούμερα λόγω της αυξημένης δραστηριότητας στο Τομέα Εμπορίου, Μεταφορών, Ξενοδοχείων και Εστιατορίων. Το Υφυπουργείο Τουρισμού για να στηρίξει την τουριστική βιομηχανία η οποία είχε επηρεαστεί περισσότερο από άλλους τομείς προώθησε τον εγχώριο τουρισμό ανακοινώνοντας πρόγραμμα επιχορηγημένων διακοπών. Το πρόγραμμα αυτό τόνωσε τον εσωτερικό τουρισμό καθώς υπήρξε μείωση του ΦΠΑ στο κόστος διανομής των ξενοδοχείων και στους χώρους εστίασης των τουριστικών περιοχών. Ο μόνος τομέας που δεν είχε αύξηση ήταν αυτός των χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων που επανήλθε και αυτός σε προ πανδημίας νούμερα.

Γενικά παρατηρείται ότι δεν υπήρξαν δυσμενείς επιπτώσεις της πανδημίας στο παρόν στάδιο και αυτό οφείλεται στη σταδιακή άρση των μέτρων και της μη επιβολής επιπλέον lockdowns που θα έπλητταν την οικονομία της Κύπρου. Οι Οίκοι αξιολόγησης αναβάθμισαν το αξιόχρεο της Κύπρου και αυτό είναι ένα θετικό σημάδι για την οικονομία αφού δεν επηρεάστηκε όσο πίστευαν από την υπάρχουσα πανδημία. Σύμφωνα με τον Οίκο αξιολόγησης DBRS Morningstar(11/2021) η ταχεία ανάκαμψη της Κυπριακής οικονομίας οφείλεται στην σημαντική ανάπτυξη του τραπεζικού τομέα, των δραστηριοτήτων πληροφορικής και επικοινωνίας και της δημόσιας διοίκησης, των κοινωνικών υπηρεσιών και της εκπαίδευσης οι οποίοι ξεπέρασαν τα προ πανδημίας επίπεδα. Επιπλέον τα στοχευμένα μέτρα στήριξης και τα αποτελεσματικά περιοριστικά μέτρα συνέβαλαν στην ευνοϊκή επίδοση της οικονομίας.

Φυσικά τίποτα δεν έχει τελειώσει ακόμη και συνάμα δεν μπορούν να εξαχθούν τα σωστά συμπεράσματα για να υπάρχει μια ξεκάθαρη εικόνα για το πως επηρεάστηκε η οικονομία της Κύπρου από την πανδημία. Για να έχει κάποιος μια πλήρη εικόνα θα πρέπει η πανδημία να τελειώσει και να υπάρξει πλήρης άρση των μέτρων και όχι πιασγουρίσματα. Αφού περάσουν 2-3 χρόνια από την περίοδο που θα επανέλθουμε σε κανονικούς ρυθμούς προ πανδημίας τότε θα διαφανεί πόσο επηρεάστηκε η οικονομία της Κύπρου. Τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις είχαν πάρει μια ανάσα από τα μέτρα στήριξης της κυβέρνησης τα οποία βοήθησαν στο να μην χρεοκοπήσουν. Με την άρση όμως των μέτρων αυτών για αρκετό διάστημα δεν μπορεί κάποιος να γνωρίζει τις

επιπτώσεις που θα υπάρξουν και αν τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις θα μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις οικονομικές τους υποχρεώσεις.

Ο τραπεζικός τομέας κατά την διάρκεια της πανδημίας δεν ήταν τόσο αυστηρός με τα κριτήρια παραχώρησης δανείων, όμως κατά το 4^ο τρίμηνο του 2021, υπήρξε μια ξαφνική αυστηροποίηση των κριτηρίων για παραχώρηση δανείων σε επιχειρήσεις και όχι σε νοικοκυριά. Σύμφωνα με την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου η πανδημία επηρέασε περισσότερο τις επιχειρήσεις παρά τα νοικοκυριά. Υπήρξε αυξημένος κίνδυνος για τις προοπτικές συγκεκριμένων κλάδων και γιαυτό εγκυμονούσε περισσότερους κινδύνους η παραχώρηση δανείων σε επιχειρήσεις οι οποίες στο τέλος μπορεί να μην μπορούσαν να ανταπεξέλθουν. Ο τραπεζικός τομέας παρέμεινε εύρωστος και ανταποκρίθηκε ικανοποιητικά εν μέσω πανδημίας.

Σύμφωνα με τον Επιχειρησιακό Διευθυντή Συμβουλευτικών Υπηρεσιών Τεχνολογίας PWC Κύπρου(Απρίλιος 2022) λόγω της πανδημίας υπήρξε η ανάγκη να γίνουν όλα ψηφιακά για να μην σταματήσει τελείως η οικονομία της Κύπρου. Με την ψηφιακή επιτάχυνση η οποία εφαρμόστηκε έπρεπε να υιοθετηθούν οι πιο πρόσφατες τεχνολογίες και επιπλέον να επιτύχουν και να εξελίσσονται συνεχώς οι επιχειρήσεις. Οι ξένοι επενδυτές με αυτό το τρόπο θα προσελκύνταν περισσότερο, αφού πλέον όλα θα γίνονταν ψηφιακά με τις διάφορες διαδικασίες να είναι ευκολότερες με αποτέλεσμα να προσελκύνονται περισσότεροι επενδυτές. Η ψηφιακή επιτάχυνση θα συνεχίσει να διαμορφώνει την οικονομία και στο άμεσο μέλλον.

6.2 Περιορισμοί μελέτης

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή έδωσε έμφαση στις οικονομικές επιπτώσεις που είχε η Κύπρος στα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Περιορίστηκε στην Κύπρο και δεν γενικεύτηκε σε άλλες χώρες, αφού η κάθε χώρα αντέδρασε διαφορετικά και με διαφορετικούς ρυθμούς σε αρκετές αποφάσεις. Ως εκ τούτου δεν μπορούσε να υπάρξει σύγκριση μεταξύ των χωρών. Αυτή η μελέτη βασίστηκε στο ΑΕΠ, στις προβλέψεις, στα ΜΕΔ, στις πιστοληπτικές αξιολογήσεις και στα δάνεια με δεδομένα από την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου. Η ανάλυση έγινε σε βάθος 3 χρόνων (2019-2021) το οποίο θεωρείται μικρό χρονικό διάστημα για την εξαγωγή ασφαλών αποτελεσμάτων.

6.3 Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Υπάρχουν πτυχές οι οποίες μπορούν να αναλυθούν περισσότερο και να συμβάλλουν στην επέκταση της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής. Οι εξελίξεις στην οικονομία είναι συνεχείς και η έρευνα δεν μπορεί παρά να συνεχιστεί. Σε μελλοντική ανάλυση θα μπορούσε να γίνει χρήση αριθμοδεικτών όπως αριθμοδείκτες ρευστότητας, αποτελεσματικότητας, αποδοτικότητας και βιωσιμότητας. Η ανάλυση αριθμοδεικτών βοηθάει στο να εξαχθούν συμπεράσματα για τη ρευστότητα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και για την ικανότητα ανταπόκρισης σε βραχυπρόθεσμες τους υποχρεώσεις. Η κερδοφορία μιας επιχείρησης και οι καλές προοπτικές της ωθούν τους επενδυτές στην διενέργεια μεγαλύτερων επενδύσεων. Επίσης θα βοηθούσε πολύ ένα ερωτηματολόγιο σε Τράπεζες της Κύπρου (Τράπεζα Κύπρου, Ελληνική Τράπεζα) και η εξαγωγή συμπερασμάτων από το ερωτηματολόγιο. Εκτός αυτού, θα μπορούσαν να διεξαχθούν περαιτέρω μελέτες και να αναλυθούν οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, κατά την περίοδο της πανδημίας μέσα από τους οποίους θα εξαχθούν σημαντικά συμπεράσματα. Ακόμη μετά από κάποια χρόνια, όπου θα διαφανούν οι πραγματικές επιπτώσεις της πανδημίας στην οικονομία, θα μπορούσε να γίνει εκ νέου ανάλυση και εξαγωγή συμπερασμάτων. Τέλος θα μπορεί να υπάρξει σύγκριση αυτών των νέων συμπερασμάτων με τα δεδομένα της παρούσας μεταπτυχιακής διατριβής, η οποία θα δείξει αν τα συμπεράσματα της παρούσης μεταπτυχιακής διατριβής ήταν ορθά.

Κεφάλαιο 7

Επίλογος

Η Κύπρος έχει έρθει αντιμέτωπη με 3 σημαντικές κρίσεις : την Τούρκικη Ανταρσία, την Τούρκικη Εισβολή και την Κρίση του 2012-2013 οι οποίες είχαν σαν αποτέλεσμα την μείωση του ΑΕΠ, την αύξηση της ανεργίας και το δημοσιονομικό έλλειμα. Επίσης έπληξαν τον πλανήτη 4 σημαντικές πανδημίες η Ισπανική Γρίπη, η Ασιατική Γρίπη, η Γρίπη του Χονγκ Κονγκ και η Γρίπη των χοίρων. Στις μελέτες των τεσσάρων πανδημιών δόθηκε έμφαση στο πως κινήθηκε το ΑΕΠ καθώς και στις πιστοληπτικές αξιολογήσεις των Οίκων αξιολόγησης.

Η μεταπτυχιακή διατριβή είχε στόχο να μελετήσει τις οικονομικές επιπτώσεις που είχε η Κύπρος το 2020 και έπειτα, με σκοπό να αναδείξει την κίνηση των μη εξυπηρετούμενων δάνειων καθώς και το πως επηρεάστηκαν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Είναι άξιο αναφοράς ότι τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια δεν αυξήθηκαν όπως κανείς θα περίμενε μέσα από την πανδημία και φυσικά αυτό οφείλεται στην αναστολή δόσεων και στις αναδιαρθρώσεις των δανείων. Αυτό είναι αρκετά σημαντικό λόγω του ο Δείκτης Μη Εξυπηρετούμενων Δανείων δεν αυξήθηκε, με αποτέλεσμα να μην επηρεάστηκε η κερδοφορία των τραπεζών, ούτε η ικανότητα τους να χορηγούν νέα δάνεια.

Εν κατακλείδι από το αποτέλεσμα της έρευνας και της ανάλυσης δεδομένων προκύπτει ότι προς το παρόν η πανδημία δεν έχει επιφέρει δυσμενείς επιπτώσεις στην οικονομία της Κύπρου. Αυτό φάνηκε και στις πιστοληπτικές αξιολογήσεις, οι οποίες αναβάθμισαν το αξιόχρεο της Κύπρου το οποίο δεν επηρεάστηκε όσο πίστευαν οι Οίκοι αξιολογήσεις. Το ΑΕΠ επηρεάστηκε αρκετά, λόγω των περιοριστικών μέτρων. Όμως με σταδιακή άρση των μέτρων και με σωστά μέτρα στήριξης της κυβέρνησης η επάνοδος στη κανονικότητα έγινε ομαλά και το ΑΕΠ έφτασε σε προ πανδημίας νούμερα.

Η επάνοδος στη κανονικότητα άρχισε να γίνεται με την σταδιακή άρση των μέτρων και την έναρξη της οικονομικής δραστηριότητας. Η προώθηση του εγχώριου τουρισμού είχε

αρκετά θετικό αντίκτυπο και τα μέτρα στήριξης της κυβέρνησης βοήθησαν στην ευνοϊκή επίδοση της οικονομίας.

Τέλος εισηγήσεις για μελλοντικές έρευνες δύνανται να αποτελέσουν τα παρακάτω:

- Ανάλυση χρηματοοικονομικών καταστάσεων κατά την περίοδο της πανδημίας και έπειτα
- Ανάλυση αριθμοδεικτών και συγκεκριμένα αριθμοδεικτών αποδοτικότητας, αποτελεσματικότητας, ρευστότητας και δομής κεφαλαίων και βιωσιμότητας.
- Αξιολόγηση των ταμειακών ροών και σύγκριση με την περίοδο πριν κατά και μετά την πανδημία.
- Χρηματοοικονομική ανάλυση από την πλευρά του επενδυτή κατά την διάρκεια της πανδημίας και έπειτα.

Βιβλιογραφία

The Guardian. Mexico granted \$205m swine flu loan from World Bank,

<https://www.theguardian.com/world/2009/apr/27/mexico-loan-imf-swine-flu>

CIDRAP(3 Jun 2009). H1N1 FLU BREAKING NEWS: Case counts, World Bank funding, newly affected nations, possible phase 6, vaccine for swine

<https://www.cidrap.umn.edu/news-perspective/2009/06/h1n1-flu-breaking-news-case-counts-world-bank-funding-newly-affected>

Abc news(16 October 2009). Pork Industry Still Reeling From Swine Flu

<https://abcnews.go.com/Business/pork-industry-reeling-swine-flu/story?id=8840004>

VOX EU(29 April 2020). The 1918 influenza did not kill the US economy

<https://voxeu.org/article/1918-influenza-did-not-kill-us-economy>

PMC PubMed Central(6 Dec 2016).Patrick R.Saunders-Hastings and Daniel Krewski. Reviewing the History of Pandemic Influenza: Understanding Patterns of Emergence and Transmission <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5198166/>

Forbes(28 Feb.2020) How Stocks Reacted During Past Flu Pandemics And Steps You Can Take To Minimize Losses

<https://www.forbes.com/sites/mikepatton/2020/02/28/how-stocks-reacted-during-past-flu-pandemics-and-steps-you-can-take-to-minimize-losses/?sh=657ef2c7448d>

Stockwatch(20 Aug.2009) Δεν υπέκυψε στην ασιατική γρίπη η Wall Street.

<https://www.stockwatch.com.cy/el/article/diethnis-oikonomia/den-ypekypse-stin-asiatiki-gripi-i-wall-street>

Dianeosis(May 2020) Ποιο είναι το κόστος των πανδημιών;

https://www.dianeosis.org/2020/05/pandemic_costs/

Britannica Kara Rogers 1957 Flu Pandemic <https://www.britannica.com/event/1957-flu-pandemic>

Capital Partners (18 Feb.2020) The Impact of pandemics on global financial markets.

<https://capital-partners.com.au/pandemics-and-global-financial-markets/>

Igrad (25 Mar 2020) Hanna Webb The impact of pandemics on global and local economies. <https://www.igrad.com/articles/the-impact-of-pandemics-on-global-and-local-economies>

Stewart Group(8 Feb 2020) Pandemics versus market performance-Covid19 special focus. <https://www.stewartgroup.co.nz/we-love-to-write/2020/2/8/pandemics-versus-market-performance>

Marginal Revolution(24 March 2020) Alex Tabarrok .The forgotten 1957 pandemic and recession. <https://marginalrevolution.com/marginalrevolution/2020/03/the-forgotten-1957-pandemic-and-recession.html>

AIER(12 January 2021)Jeffrey A.Tucker. In the Asian Flu of 1957-58 ,The rejectef lockdowns. <https://www.aier.org/article/in-the-asian-flu-of-1957-58-they-rejected-lockdowns/>

Υπουργείο Οικονομικών <http://mof.gov.cy/gr/1-εκδόσεις/οικονομικές-εξελίξεις-και-προοπτικές/οικονομικές-εξελίξεις-του-2020-και-προοπτικές-2021-23>

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου Οικονομικό Δελτίο (Δεκέμβριο 2020)<https://www.centralbank.cy/el/publications/economic-bulletin>

Κεντρική Τράπεζα Κύπρου Συγκεντρωτικά Στοιχεία για τον Κυπριακό Τραπεζικό Τομέα <https://www.centralbank.cy/el/licensing-supervision/banks/aggregate-cyprus-banking-sector-data>

Stockwatch(15 Μαΐου 2020) Χειρότερη από το 2013 η σημερινή κρίση <https://www.stockwatch.com.cy/el/article/oikonomia/heiroteri-apo-2013-i-simerini-krisi>

Υπουργείο Οικονομικών (Οκτώβριος 2020) Οικονομικές εξελίξεις 2020 και προοπτικές 2021-2023 http://mof.gov.cy/assets/modules/wnp/articles/202010/759/docs/econ_dev_20_pros_21_23.pdf

Economy Today(October 2020) https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/cy/Documents/finance/publications/CM_C%20interview_Economy%20Today_October%202020.pdf

Naftemporiki(30 March 2021) ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ-έρευνα: Οι επιπτώσεις της πανδημίας σε οικονομία-κοινωνία. <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1708361/ime-gsebee-ereunaoi-epiptoseis-tis-pandimias-se-oikonomia-koinonia>

Consilium Europa. COVID-19: Η αντίδραση της ΕΕ στις οικονομικές επιπτώσεις <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/coronavirus/covid-19-economy/>

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Μη εξυπηρετούμενα δάνεια <https://www.bankingsupervision.europa.eu/banking/priorities/npl/html/index.el.html>

Delfi Partners&Co.(23 March 2022 Κύπρος: Τραπεζικό σπριντ για τη διαχείριση των κόκκινων δανείων) <http://delfipartners.com/blog/kypros-trapeziko-sprint-gia-te-diacheirise-ton-kokkinon-daneion>

Aims (23 April 2020) Economic crisis as a consequence COVID-19 virus attack: risk and damage assessment https://www.aimspress.com/fileOther/PDF/QFE/QFE-04-02-013.pdf?fbclid=IwAR1wjFASAOOPfBNmHebYPNdK3rWQvZGQJ97VFrY-3_NEvWAY9ir77iPCwIk

In Business news (8 April 2021) Μειώθηκαν παρά την πανδημία τα κόκκινα δάνεια <https://inbusinessnews.reporter.com.cy/business/economics/article/274153/meiosi-3-8-dis-sta-kokkina-daneia-sto-trapeziko-systima-to-2020>

In Business news (7 April 2021) Έλλειμα 0,3% του ΑΕΠ κατέγραψε το 1^ο δίμηνο η Γενική κυβέρνηση <https://inbusinessnews.reporter.com.cy/financials/cyprus/article/274023/elleimma-0-3-toy-aep-kategapse-to-1o-dimino-i-gniki-kybernisi>

PWC(13 May 2020) Impact of the pandemic on the Cyprus Economy <https://www.pwc.com.cy/en/publications/assets/pwc-covid-19-impact-on-cyprus-economy-may-2020.pdf>

In Business news (8 April 2021) Τιμές : Οι πάνω και οι κάτω της πανδημίας <https://inbusinessnews.reporter.com.cy/financials/cyprus/article/274170/times-oi-pano-kai-oi-kato-tis-pandimias>

Καθημερινή (12 Οκτωβρίου 2020) Μειώθηκαν στα 8,45 δις. τα κόκκινα δάνεια το Μάιο. <https://www.kathimerini.com.cy/gr/oikonomiki/oikonomia/meiwthikan-sta-8-45-dis-ta-kokkina-daneia-to-maio>

Υπουργείο Οικονομικών(31 Μαρτίου 2022) Οικονομικοί Δείκτες <http://mof.gov.cy/gr/oikonomikoι-δεικτες/μακροοικονομικά/βασικοί-οικονομικοί-δεικτες/2-ανεργία-εεδ>

Brief (28 Feb.2021) Τράπεζες: Οριστικά πλέον στο ρεύμα της ψηφιοποίησης <https://www.brief.com.cy/oikonomia/kypros/trapezes-oristika-pleon-sto-reyma-tis-psifiopoiisis>

DW(20 Nov.2020) Μετά τον κορωνοϊό η πανδημία χρέους <https://www.dw.com/el/μετά-τον-κορωνοϊό-η-πανδημία-χρέους/a-55667726>

Stockwatch(7 April 2021) Πόσο κόστισε στον πλούτο των νοικοκυριών η πανδημία <https://www.stockwatch.com.cy/el/article/elliniki-oikonomia/poso-kostise-ston-plotyto-ton-noikokyriion-i-pandimia>

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα(21 Δεκεμβρίου 2020) Τι είναι ο σχηματισμός προβλέψεων και η κάλυψη μη εξυπηρετούμενων δανείων https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/provisions_and_npl_coverage.el.html

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα(14 Δεκεμβρίου 2020) Μήπως τα μέτρα στήριξης για την αντιμετώπιση της πανδημίας δημιουργούν επιχειρήσεις «ζόμπι»; https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/zombie_firms.el.html

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα(επικαιροποιήθηκε 14 Ιανουαρίου 2021) Τι είναι τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια(ΜΕΔ) <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/npl.el.html>

In Business news (16 Σεπτεμβρίου 2020) Τράπεζα Κύπρου: Μείωση ΜΕΔ και αύξηση δανεισμού σε επιλεγμένες κατηγορίες πελατών

<https://inbusinessnews.reporter.com.cy/business/economics/article/256860/trapeza-kyproy-meiosi-med-kai-afxisi-daneismoy-se-epilegenes-katigries-pelaton>

Stockwatch(12 April 2021) Moody's: Θετική η μείωση ΜΕΔ εν μέσω πανδημίας

<https://www.stockwatch.com.cy/el/article/diavathmiseis-xenon-oikon-trapezes/moodys-thetiki-i-meiosi-med-en-meso-pandimias>

Stockwatch(11 April 2021)Μ.Κληρίδης :Η οικονομία χρειάζεται αλλαγή πλεύσης

<https://www.stockwatch.com.cy/el/article/syntentyxeis/m-kliridis-i-oikonomia-hreiazetai-allagi-pleysis>

Breaking News(10 Nov.2020) Τι δίδαξε στην οικονομία η ισπανική γρίπη του 1918.

<https://www.bankingnews.gr/index.php?id=529341>

Global Economic Prospects(June 2020) Chapter 3 Lasting Scars of the COVID-19

pandemic <https://pubdocs.worldbank.org/en/112641588788257004/Global-Economic-Prospects-June-2020-Topical-Issue-1.pdf>

Federal Reserve Bank of St.Louis(November 2007) Economic Effects of the 1918

Influenza Pandemic https://www.stlouisfed.org/~media/files/pdfs/community-development/research-reports/pandemic_flu_report.pdf

CloudKeys (8 Μαρτίου 2021) Covid 19:Τι διδάσκει η Ισπανική Γρίπη για το μέλλον του

τουρισμού <https://thecloudkeys.com/ispaniki-covid19/>

Naftemporiki(5 Απριλίου 2020) Οι πανδημίες προκαλούν ύφεση στην οικονομία-Όχι οι παρεμβάσεις για την ανάσχεση τους.

<https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1586605/oi-pandimies-prokaloun-ufesi-stin-oikonomia-oxi-oi-parembaseis-gia-tin-anasxesi-tous>

Καθημερινή (20 Μαρτίου 2020) Άμεση ανάλυση :Πανδημία και Χρηματιστήρια

<https://www.kathimerini.com.cy/gr/oikonomiki/oikonomia/analysis-pandimia-kai-xrimatistiria>

The economist(12 March 2020) Throughout history, pandemics have had profound

economic effects <https://www.economist.com/finance-and-economics/2020/03/12/throughout-history-pandemics-have-had-profound-economic-effects>

Foreign Affairs (28 May 2020) The Spanish Flu Didn't Wreck the Global Economy

https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-05-28/spanish-flu-didnt-wreck-global-economy?utm_medium=promo_email&utm_source=lo_flows&utm_campaign=registered_user_welcome&utm_term=email_1&utm_content=20210428&fbclid=IwAR3vokuqHFngMAoej6o8n3K1MV3vkFpfq-oBUbPt06gDwT8j6pFQytTXYjk

Wikipedia

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7>

Wikipedia

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%B9%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF>

Euretirio <https://euretirio.com/aep-akatharisto-ethniko-proion/>

Euretirio <https://euretirio.com/onomastiki-axia/>

Euretirio <https://euretirio.com/energитiko-periousiako-stoixeio/>

Euretirio <https://euretirio.com/epi-pistosei/>

Euretirio <https://euretirio.com/apaitiseis-eisprakteoi-logariasmoi/>

Euretirio <https://euretirio.com/xrimatopistotiki-agora/>

Euretirio <https://euretirio.com/ypoxreoseis-xena-kefalaia/>

Euretirio <https://euretirio.com/oikoi-axiologisis/>

Wikipedia

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1>

Wikipedia

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B9%CE%BA%CF%81%CE%BF%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1>

Τα νέα(28 Ιουνίου 2020)Υπάρχουν και μικροοικονομικές συνέπειες της πανδημίας
<https://www.tanea.gr/2020/06/28/opinions/yparxoun-kai-mikrooikonomikes-synepeies-tis-pandimias/>

Economy today(14 Ιουνίου 2020) Οι οικονομικές κρίσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας
https://economytoday.sigmalive.com/oikonomia/kypros/26292_oi-oikonomikes-kriseis-tis-kypriakis-dimokratias

Stockwatch (20 Μαρτίου 2021)Το κόστος της κρίσης του 2013 και τι δεν έγινε μέχρι σήμερα
<https://www.stockwatch.com.cy/el/article/oikonomia-trapezes/kostos-tis-krisis-toy-2013-kai-ti-den-egine-mehri-simera>

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα Ετήσια έκθεση
<https://www.ecb.europa.eu/pub/annual/html/ar2020~4960fb81ae.el.html#toc53>

Stockwatch (15 Φεβρουαρίου 2022)Κλειδώνει στο 5.7% η ανάπτυξη το 2021
<https://www.stockwatch.com.cy/el/article/ergasiaka-oikonomia/kleidonei-sto-57-i-anaptyxi-2021>

Δημοσιονομικό Συμβούλιο(Ιούνιος 2021) Εαρινή Έκθεση
https://www.pio.gov.cy/assets/pdf/newsroom/2021/06/7.6.2021_Dimosion.Simvoulia.pdf

Health,Culture and Society(2016-2017) W.Qiu; S. Rutherford; A. Mao; C. Chu *The Pandemic and it's Impacts*

L Brouwers, B Cakici, M Camitz, A Tegnell, M Boman (17 September 2009) *Economic consequences to society of pandemic H1N1 influenza 2009 – preliminary results for Sweden*

Alambicim(3 March 2020) *How Low Can It Go? Asian Flu of 1957-58 Foretells “Recession” in 2020*

Norwegian School Of Economics (Spring 2016) Magnus Røthe Bakken and Sigrid Johanne Husøy . *The Long Term Impact of the 1918 Influenza Pandemic in Norway*

Federal Reserve Bank of New York Staff Reports(May 2020) Haelim Anderson, Jin-Wook Chang,Adam Copeland *The Effect of the Central Bank Liquidity Support during Pandemics: Evidence from the 1918 Influenza Pandemic*

Contemporary Economic Policy WEAI (1 September 2020) VINCENT GELOSO and JAMIE BOLOGNA PAVLIK *ECONOMIC FREEDOM AND THE ECONOMIC CONSEQUENCES OF THE 1918 PANDEMIC*

Health Economics(19 July 2012) Dunia Rassy and Richard D.Smith *THE ECONOMIC IMPACT OF H1N1 ON MEXICO’S TOURIST AND PORK SECTORS*

Economic Bullet(July 2020) Sofia Anyfantaki,Hiona Balfoussia,Dimitra Dimitropoulou,Heather Gibson,Dimitris Papageorgiou,Filippos Petroulakis,Anastasia Theofilakou,Melina Vasardani *Covid-19 and other pandemics :A literature review for economists*

Department of Finance Ministere des Finances(April 2007) Steven James and Tim Sargent *The Economic Impact of an Influenza Pandemic*

Research(September-October 1999) Martin I. Meltzer, Nancy J. Cox, and Keiji Fukuda *The Economic Impact of Pandemic Influenza in the United States: Priorities for Intervention*

ERC(April 2020) Joanne Turner,Temitope Akinremi *The business effects of pandemics-a rapid literature review*

Federal Reserve Bank of St.Louis(August 1958) *The 1957-1958 Recession: Recent or current?*

Federal Reserve Bank of New York(August 1968) *Banking and Monetary Developments in the Second Quarter of 1968*

Federal Reserve Bank of St.Louis(March/April 2008) Thomas A.Garrett *Pandemic Economics: The 1918 Influenza and its modern-day implications*

Journal of Health Economics (2014) Martin Karlsson, Therese Nilsson, Stefan Pichler
*The impact of the 1918 Spanish flu epidemic on economic performance in Sweden
An investigation into the consequences of an extraordinary mortality shock*

Reserve Bank of Australia(June 2020) *Economic Effects of Spanish Flu*

Our Business School University of oulu (April 2020) Joni Lappalainen *Pandemics, Economics and Resilience*

Euretirio <https://euretirio.com/akatharisto-egxorio-proion/>